

પણ સાચી સેનારને સુ-

પુરુષોત્તમ ગાંધી કૃત—

૫૫૧૬

કાઠિયાવાડ ઇલાકાની ભૂગોળ વિદ્યા.

આપણે જે જમીન ઉપર રહીએ છીએ તેને પૃથ્વી કહે છે. પૃથ્વી ઘણી મોટી ને ગોળ દડા જેવી છે. તેની ઉપર આપણા ગામ જેવાં લાખો ગામ છે. નદીઓ, પર્વતો અને દેશો હજારો છે. પૃથ્વીના ગોળાનું બીજું નામ ભૂગોળ છે. માટે ભૂગોળવિદ્યા એટલે પૃથ્વીના ગોળાની હકીકત.

જરૂરની વ્યાખ્યાઓ.

પૃથ્વીના મોટા ભાગને ખંડ કહે છે. ખંડના મોટા ભાગને દેશ કહે છે. દેશના મોટા ભાગને પ્રાંત કહે છે. પ્રાંતના ભાગને જિલ્લા અથવા સંસ્થાન કહે છે. જિલ્લો એટલે ઈંગ્રેજ સરકારનો મૂલક. સંસ્થાન એટલે દેશી રાજાનો મૂલક. ઘણાં સંસ્થાનો જે પ્રાંતમાં આવેલાં હોય તેને એજન્સિ અથવા ઇલાકા કહે છે. આપણે કાઠિયાવાડ ઇલાકામાં રહીએ છીએ.

 માણસ અને જનાવરનાં ચિત્ર ચોપડીમાં છાપેલાં હોય છે તે આપણે જોયાં છે. એવી રીતે ઘરનાં, નિશાળનાં, ગામનાં, દેશનાં અને આખી પૃથ્વીનાં પણ ચિત્ર પાડેલાં હોય છે તેને નકશા કહે છે. નકશામાં ગામ, નદીઓ, અને પર્વતો ચીતરેલાં હોય છે. આપણું ગામ કાઠિયાવાડના નકશામાં કાઢેલું છે તે જુઓ, આ રહ્યું.

ઘણાં માણસો સંપીને એક જગાએ ઘર બાંધીને રહે છે તેને ગામ કહે છે. મોટા ગામને કસ્બો કહે છે. બહુ મોટા ગામને શહેર કહે છે.

મીઠા પાણીનો પ્રવાહ ધણા ગાંઠ સૂધી લાંબો ચાલ્યો જય તેને નદી કહેછે. નદી જ્યાંથી નીકળેછે તેને મૂળ કહેછે, અને જ્યાં મળેછે તે ઠેકાણાને મુખ કહેછે.

જમીનના ઊંચા ટેકરાને ડુંગર કહેછે. જે ડુંગર ખડુ ઊંચો હોય તેને પર્વત કહેછે. જે પર્વતો ધણા ગાંઠ સૂધી લાંબા ચાલ્યા જય તેને પર્વતોની હાર કહેછે. નીચા ડુંગરાની લાંબી હારને ધાર કહેછે.

ચારે બાજુએ જમીનથી વીંટાએલા પાણીના ભાગને તળાવ કહેછે. ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટાએલા જમીનના ભાગને ષેટ અથવા દ્વીપ કહેછે. જમીનના જે ભાગની ત્રણ બાજુએ પાણી અને એક બાજુએ જમીન આવેલી હોય તેને દ્વીપકલ્પ કહેછે. જમીનની અણી લાંબી થઇને સમુદ્રમાં ગયેલી હોય તેને ભૂશિર કહેછે. મોટા દરિયાને સમુદ્ર કહેછે. સમુદ્રનો કાંટો જમીન ઉપર ધણા ગાંઠ સૂધી લાંબો ચાલ્યો જય તેને અખાત કહેછે. સમુદ્રને મળતાં પહેલાં ભરતીનું પાણી માંહે આવે એવું જે નદીનું મુખ પહોળું થાયછે તેને ખાડી કહેછે. ધણા ગાંઠ સૂધી ફેલાએલા રેતીવાળા ભાગને રણ કહેછે. દરિયાકાંઠે જ્યાં માલ ઉતરે ચડે તેવા ગામને ખંદર કહેછે. આગા-ડીમાં જે ઠેકાણેથી માણસ કે માલ ચડે ઉતરે તેને સ્ટેશન કહેછે. દેશી રાજ્યોની તપાસ રાખનાર અધિકારીને પોલિટિકલ એજન્ટ તથા આસિસ્ટન્ટ પોલિટિકલ એજન્ટ કહેછે. મેલ એટલે અરધો ગાંઠ, અને ફુટ એટલે અરધો ગજ સમજવો.

દિશાઓ.

આપણી નિશાળના ઓરડાને ચાર બાજુઓ છે. એ ચાર બાજુઓને ચાર દિશાઓ કહેછે.

રોજ સવારમાં સૂરજ જે તરફ ઊગતો દેખાયછે તેને ઉગમણી અથવા પૂર્વ દિશા કહેછે.

રોજ સાંજે સુરજ જે બાજુએ આથમતો દેખાયછે તેને આ-
થમણી અથવા પશ્ચિમ દિશા કહેછે.

પૂર્વ દિશા બણી મોં કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ બણી
ઉત્તર દિશા અને જમણા હાથ તરફ દક્ષિણ દિશા આવેછે.

ખૂણાઓ--પૂર્વ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેનો ઇશાન ખૂણો.
ઉત્તર અને પશ્ચિમ દિશા વચ્ચેનો વાયવ્ય ખૂણો. પશ્ચિમ અને દ-
ક્ષિણ દિશા વચ્ચેનો નૈઋત્ય ખૂણો, અને દક્ષિણ તથા પૂર્વ દિશા
વચ્ચેનો અગ્નિ ખૂણો કહેવાયછે.

નકશાની દિશાઓ.

કાઠિયાવાડનો નકશો ટાંગીને આપણે જોઈએ. આપણા ગામથી
ઉત્તરમાં જે જે ગામ આવેલાં છે તે જ્યાં નકશામાં મથાળા તરફ
કાઢેલાં છે; અને દક્ષિણમાં જે ગામ આવેલાં છે તે નીચેની તરફ કા-
ઢેલાં છે. માટે નકશા સામું મોઢું રાખી ઉભા રહીએ તો મથાળે ઉત્તર
દિશા, નીચે દક્ષિણ દિશા, ડાબા હાથ તરફ પશ્ચિમ દિશા, અને
જમણા હાથ તરફ પૂર્વ દિશા આવેછે એ જૂઝ સમજી રાખવું.

કાઠિયાવાડ ઇલાકો.

કાઠિયાવાડને આગળ સારાષ્ટ્ર કહેતા. કાઠી લોકો આવીને વસ્યા
અને તેમણે રાજ્ય જીતી લીધાં સારથી કાઠિયાવાડ નામ પડ્યુંછે.
કાઠિયાવાડ ઇલાકો મોટો દ્વીપકલ્પ છે. કારણ કે એની ત્રણ બાજુએ
પાણી અને એક બાજુએ જમીન છે. એની પૂર્વ પશ્ચિમ લંબાઈ ૨૦૦
મૈલ અને ઉત્તર દક્ષિણ પહોળાઈ ૧૭૫ મૈલ છે. કુલ વસ્તી ૨૭ લાખ
માણસની છે. એમાં ૪૧ કસબા, ૧૮૮ સંસ્થાનો, અને કુલ ૪૩૬૯
ગામો છે. આખા ઇલાકાની એક વરસની પેદાશ આશરે દોઢ કરોડ
રૂપિયાની છે. કુલ નિશાળો ૬૯૦ છે, તેમાં ૫૩૦૦૦ છોકરાઓ બહુ
છે; અને કન્યાશાળાઓ ૭૦ છે, તેમાં આશરે ૫૦૦૦ છોકરીઓ બહુછે.

સીમા—ઉત્તરે કચ્છનું રણ, પૂર્વે અમદાવાદ જિલ્લો અને અંભાતનું અખાત, દક્ષિણ અને અગ્નિ ખૂણમાં અરબી સમુદ્ર, અને વાયવ્ય ખૂણમાં કચ્છનું અખાત છે.

મોટા પર્વતો—૧. ગિરનાર, ૨. શેત્રુંજી, ૩. બડો, ૪. ગિર-પર્વત, અને ૫. ચોટીલો.

મોટી નદીઓ—૧. ભાદર, ૨. શેત્રુંજી, ૩. આજી, ૪. ૫-લકુ, ૫. મચ્છુ વગેરે ઘણી છે.

મોટાં તીર્થ-દ્વારકાં, પ્રભાસપાટણ, શેત્રુંજી, ગિરનાર વગેરે.

મોટાં શહેરો—ભાવનગર, જૂનાગઢ, જામનગર, વઢવાણ, મોરબી, રાજકોટ અને પોરબંદર વગેરે.

મોટા પ્રાંત—ચાર છે, તે દરેકમાં એકેકું છાવણીનું સ્ટેશન છે.

દિશા. પ્રાંતનું નામ. છાવણીનું સ્ટેશન.

૧ ઉત્તરમાં	ઝાલાવાડ	*વઢવાણ.
૨ પૂર્વમાં	ગોહલવાડ	*સોનગઢ.
૩ દક્ષિણમાં	સોરઠ	*જેતલસર.
૪ પશ્ચિમમાં	હાલાર	*રાજકોટ.

તે ચારે પ્રાંતના ઉપરી પોલિટિકલ એજન્ટ સાહેબ, તે પણ રાજકોટમાં રહે છે. માટે કાઠિયાવાડ ધલાકાનું મુખ્ય શહેર અથવા રાજધાની રાજકોટ ગણાય છે. દેશી રાજાઓની જાત ઉપરથી આ ધલાકાના દશ પ્રાંત પાડેલા છે તેનાં નામ.—૧. ઝાલાવાડ, ૨. ગોહલવાડ, ૩. ઉડસરવૈયા, ૪. બાબરીઆવાડ, ૫. કાઠિયાવાડ, ૬. સોરઠ, ૭. બડો, ૮. હાલાર, ૯. મચ્છુકાંઠો અને ૧૦. આખામંડળ.

૧. ઝાલાવાડ પ્રાંત.

આ પ્રાંતમાં ઝાલા રજપૂતનાં રાજ્ય ધણું હોવાથી ઝાલાવાડ

નામ પડ્યું છે. એમાં કુલ સંસ્થાન આવન છે.

પર્યત—૧. ચોટિલો, એ ધ્રાંગધ્રેથી સરધાર અને જસદણ સુધી લાંબો છે, ૨. મદાવો, ૩. ઠાંગો, અને ૪. માંડવધાર.

નદીઓ—૧. વઢવાણનો લોગાવો, ૨. લીંબડીનો લોગાવો, ૩. ફલકુ, ૪. સૂકલાદર, ૫. બાંભણ અને ૬. મચ્છુ વગેરે.

મોટાં સંસ્થાન—૧. ધ્રાંગધ્રા, ૨. વાંકાનેર, ૩. લીંબડી, ૪. વઢવાણ, ૫. લખતર, ૬. સાયલા, ૭. ચુડા, ૮. બળણા અને ૯. મૂળી.

સંસ્થાનનું નામ. શહેર અને મોટાં ગામ.

નાનાં ગામ.

૧ ધ્રાંગધ્રા

ધ્રાંગધ્રા અને હુળવદ

ચરાડવા, સીયા,

કોંઠ, દીકર, વાંટાવદ-

ર, કમરડા, મેથાણ.

૨ વાંકાનેર

વાંકાનેર

૩ લીંબડી

લીંબડી

શિયાણી અને પા-

ણશિલા.

૪ વઢવાણ

વઢવાણ અને નાગનેશ

ખોડુ, રામપરા ને

વસ્તડી.

૫ લખતર

લખતર ને થાન

૬ સાયલા

સાયલા

સરા, નારીચાણા.

૭ ચુડા

ચુડા

૮ મૂળી

મૂળી

૯ બળણા

બળણા

ખીજાં ગામ—વઢવાણકાંપ, દસાડા, ભોઈકા, વણોદ, વડોદ, બડકવા, દૂધરેજ, ઝીંઝુવાડા, ચોટીલા, વિઠલગઢ, પાળીઆદ, વણા, તલ-સાણા, કંથારીઆ અને અકેવાળીઆ વગેરે.

જાત્રાનાં ઠેકાણાં—મૂળી, એમાં સ્વામિનારાયણનું મોટું મંદિર છે.

આગગાડીનાં મોટાં સ્ટેશનો—કપતર, વઢવાણ, લીંબડી, ચુડા, મૂળી, સાયલા, થાન અને વાંકાનેર.

પેદાશ—કપાસ, બાજરી, ધાન, ચણા, વગેરે કઠોળ અને રૂ; ધાંગધ્રાના કુડા ગામમાં મીઠું પાકે છે.

૨. ગોહિલવાડ પ્રાંત.

આ પ્રાંતમાં ગોહિલ રજપૂતનાં રાજ્યો હોવાથી ગોહિલવાડ નામ પડ્યું છે. એમાં કુલ સંસ્થાન ૨૫ છે.

પર્વત—૧. શેત્રુંજી પહાડ પાલીતાણા પાસે છે, તે ૧૫૦૦ ફુટ ઉંચો છે, તે શ્રાવકોનું મોટું બનાનું ઠેકાણું છે. એ પર્વત ઉપર શ્રાવક લોકોએ લાખો રૂપિયા ખર્ચી શોભિતાં દેહરોં બાંધ્યાં છે. ૨. વાલા-કર્ગીર કે મોરધાર, ૩. લાંબધાર, ૪. સિહોરના ડુંગર અને ૫. તળાખનો ડુંગર.

નદીઓ—શેત્રુંજી, કાલુભાર, ઘેલો, માલણ, બગડ, ઉતાવળી, ધાતરવડી, ખારી અને ભાવનગરની ખાડી.

સંસ્થાનનું નામ. મોટાં શહેરો ને ગામો. નાનાં ગામ.

૧. ભાવનગર	ભાવનગર સિહોર કુંડલા,	ત્રાપજ, લીલીયા, ઢી-
	મહુવા, ગઢડા, ખેટાદ, ઉમ-	યોર, ટાણા, વરલ, વ-
	રાણા, તળાખ, રાગુલા.	રતેજ, ગઢેચી, ભુમલી,
		ડુંગર, ખુંટવડા, લી-
		જપડી, ભાદ્રોડ, ધાંધ-
		લી, વાળુકડ, સણોસ-
		રા, ઢસા, લાખણકા,
		મોખડકા અને દરેડ.

૨. પાલીતાણા પાલીતાણા, ખારીઆધર.

૩. વળા વળા.

૪. લાડી લાડી.

ખીજાં ગામ—સોનગઢ, ચમારડી, લીંબડા, પછેગામ, ધોળા અને નીંગાળા વગેરે.

ગાયકવાડી ગામ—દામનગર અને ચાવંડ.

બંદરો—ભાવનગર, મહુવા. એ વિના પીપાવાવ ને તળાબ.

જાત્રાનાં ઠેકાણાં—૧. શેત્રુંજી. ૨. ગઢડા એમાં સ્વામિનારાયણનું મોટું ધામ છે. ૩. ગોર્ષનાથમાં મહાદેવની જગા છે.

મોટાં રેલવે સ્ટેશનો—ભાવનગર, સિહોર, સોનગઢ, ધોળા, બોટાદ, અને લાડી.

નીપજ—ધઉં, કપાસ, બાજરી, જુવાર, અને શેરડી વગેરે. ગોહિલવાડમાં ભાવનગરના રાજમાં આંબાની છત ધણી છે તેથી ભાંડેરીઓ બહુ થાય છે.

૩. ઉંડસરવૈયાવાડ પ્રાંત.

આ પ્રાંતની જમીન ઉંડી હોવાથી તથા એમાં સરવૈયા રજપૂતનું રહેઠાણ હોવાથી ઉંડસરવૈયાવાડ નામ પડ્યું છે. એમાં કુલ સંસ્થાન ૨૩ છે.

નીપજ—કપાસ, ધઉં, બાજરી, જુવાર અને કઠોળ.

પર્વત—મોરધાર ને લાંબધાર. નદી—શેત્રુંજી ને બગડ.

સંસ્થાન ને તેનાં ગામ. મુખ્ય સંસ્થાન. મુખ્યગામ.

ડાઠા
ગણધોળ
ચોક

ડાઠા
ગણધોળ
ચોક

} એ ત્રણે ગામે
નાનાં છે.

૪. બાજરીઆવાડ પ્રાંત.

આ પ્રાંતમાં બાજરીઆ કાઠીનું રહેઠાણ હોવાથી બાજરીઆવાડ નામ પડ્યું છે. એમાં કુલ ૩૨ સંસ્થાન છે. પર્વત—ગીરપર્વત.

નદીઓ—ધાતરવડી, રાયડી, ધોળાદ્રી, રૂથેજ ને માલજી.

મુખ્ય સંસ્થાન. તેનાં ગામ.

૧. બકરાબાદ, બકરાબાદ. એ બંદર છે, તેમાં સીદીનું રાજ છે.

૨. ડેડાણુ, ડેડાણુ.

પેદાશ—કપાસ, શેરડી, બાજરી, જુવાર ને કઠોળ.

૫. કાઠિયાવાડ પ્રાંત.

આ પ્રાંતમાં કાઠી લોકોનું રાજ હોવાથી કાઠિયાવાડ નામ પડ્યું છે. એમાં કુલ ૫૦ સંસ્થાનો છે. નદીઓ—સૂકલાદર શેત્રુંજી, ગોંડલી, ભોગાવો ને ગોમા.

પર્વતો—ચોટીલો, મદાવો, ઠાંગો ને માંડવધાર.

રેલવે સ્ટેશન—જેતપુર, ચીતળ અને કુંકાવાવ વગેરે.

મુખ્ય સંસ્થાન

મુખ્ય ગામ.

નાનાં ગામ.

૧ જેતપુર

જેતપુર, બીલખા,
ચીતળ, મેંદરડા.

કુંકાવાવ, વડીઆ,
શેખના પીપરી-
આ, હુણીધાર ને
દેવળીઆ

૨ બગસરા

બગસરા.

૩ જસદણુ

જસદણુ અને વીંછીઆ.

ગાયકવાડી સંસ્થાન—

૪ અમરેલી

અમરેલી ને ધારી.

બીજાં ગામ—વાસાવડ, બાજરા, ચોટીલા, આણંદપુર, કોટડા પીઠા અને સુદામડા વગેરે.

પેદાશ—કપાસ, ઘઉં, બાજરી, કઠોળ ને શેરડી.

૬. સૌરાષ્ટ્ર પ્રાંત.

સૌરાષ્ટ્ર ઉપરથી આ પ્રાંતનું નામ સૌરાષ્ટ્ર પડ્યું છે.

મુખ્યપર્વતો—૧ ગિરનાર પહાડ જૂનાગઢની પાસે છે, એ આ-
ખા કાઠિયાવાડ ઇલાકામાં સૌથી ઉંચો પહાડ છે, તેની ઉંચાઈ ૩૫૦૦
ફુટ છે. એ હિંદુઓનું મોટું તીર્થનું ઠેકાણું છે; ૨. ગીરપર્વત, એ બંને
પહાડમાં ઝાડી ધણી છે.

નદીઓ—ભાદર, બુધી, ઓઝત, સાવળી, કાંબ, હીરણ,
સામન, શીંગવડા, સુરેખા, કપીલા, મચ્છુદ્રી, ને મેધળ.

બંદરો—માંગરોળ, વેરાવળ ને સીલબંદર. એ વિના કોડી-
નાર બંદર ગાયકવાડનું છે, અને દીવબંદર શીરંગી સરકારનું છે.

રેલવેસ્ટેશન—જેતલસર, વડાલ, જૂનાગઢ, શાહપુર,
કેશોદ, માળીઆ, ચોરવાડ અને વેરાવળ.

જાત્રાનાં ઠેકાણાં—૧. ગિરનાર, એ પર્વત ઉપર શ્રાવકોની
અને બીજા હિંદુઓની જાત્રાની જગ્યાઓ છે. ૨. પ્રભાસપાટણ. અને
૩. તુળશીશ્યામ ત્યાં ઉના પાણીનો કુંડ છે.

મેટાં સંસ્થાન—જૂનાગઢ, બાંટવા, માંગરોળ ને અ-
મરાપુર.

કોડીનાર સંસ્થાન ગાયકવાડ સરકારનું છે. ને દીવ શી-
રંગી સરકારનું છે.

સંસ્થાનનું નામ. તેનાં શહેરો ને ગામો.

૧. જૂનાગઢ.	જૂનાગઢ, વેરાવળ, ઊના, કુંતીઆણા, પ્રભાસપાટણ, વંથળી.	નાનાં ગામ. કેશોદ, શાપુર, રા- ત્રાપાડા, ચોરવાડ, દેલવાડા, નાગેશરી, ગાધકડા, ભેરાઈ, હાદીનું માળીઈ, વીસાવદર, સીલ, વડાળ, મજેવડી, બાલાગામ, તોરી,
------------	--	---

નીલાખા, ઘેડબગ-
સરા, અનબ, લાંડુ-
રી અને નવાગઢ
વગેરે.

૨. ખાંટવા. ખાંટવા, માણાવદર ને ગીદડ.
૩. માંગરોળ. માંગરોળ.
૪. અમરાપુર. અમરાપુર.
૫. કોડીનાર. કોડીનાર.
૬. દીવ સંસ્થાન. દીવ અને ધોધલા.

બીજાં ગામો—વાડાસડા અને જોતલસર વગેરે.

નીપજ—કપાસ, કઠોળ, ખાજરી, જુવાર, અને શેરડી વગેરે.

આ પ્રાંતમાં કરી ઘણી થાયછે.

૭. બર્ડો પ્રાંત.

બર્ડો પર્વત આવેલો હોવાથી આ પ્રાંતનું નામ બર્ડો પડ્યું છે.

અહીં જોઈવા રજપૂતનું રાજ્ય હોવાથી આ પ્રાંતને જોઈવાડ પણ કહેછે.

પર્વત—૧. બર્ડો પહાડ ૨૦૦૦ ફુટ ઊંચો છે. ૨. ગોપનો

ડુંગર તે હાલારમાંના લાલપુર તથા બલસાણા સુધી લાંબો ગયેલો છે.

જાત્રાનાં ઠેકાણાં—પોરબંદર, માધવપુર અને બીલેશ્વર.

નદીઓ—ભાદર અને ઓઝત વગેરે છે.

બંદરો—પોરબંદર અને નવીબંદર વગેરે છે.

રેલવેસ્ટેશન—પોરબંદર અને રાણાવાવ.

સંસ્થાન. મુખ્ય શહેર. અને ગામ.

૧ પોરબંદર. પોરબંદર. કંદોરણા, રાણાવાવ, માધવપુર, રાણા-
કંદોરણા, નવીબંદર અને મીઆણી.

નીપજ—ખાજરી, કપાસ, જુવાર ને કઠોળ. પોરબંદરના પ-

થર વખણાયછે.

૮. હાલાર પ્રાંત.

હાલોજી નામના રાજના નામ ઉપરથી હાલાર નામ પડ્યું છે. એમાં કુલ ૨૮ સંસ્થાન છે.

પર્વત—બેડી, ઠાંગો, આલેચ ને ઓસમ. ઓસમના ડુંગર ઉપર માતરી માતાનું દેવું છે, ત્યાં હિંદુ ખત્રીઓ જત્રા કરવા જાય છે; તેની પાસે પાટણવાવ નામે ગામ છે.

નદીઓ—ભાદર, આજી, ઉંડ, નાગમતી, રંગમતી, ધી, આપા, રામાવતી, ગોંડલી, ડેમાઇ, વેણુ અને મોજ.

બંદર—જેડીઆ, સલાયા અને નવાનગર (બેડી બંદર.)

રેલવેસ્ટેશન—રાજકોટ, ગોંડલ, વીરપુર, જોતલસર, ધોરાજી, ઊપલેટા, બાયાવદર, અને જમજેધપુર વગેરે.

મુખ્યસંસ્થાન—૧. જમનગર, ૨. ગોંડલ. ૩. રાજકોટ, ૪. ધ્રોળ, ૫. કાશી, ૬. વીરપુર ને ૭. કોટડાસાંગાણી.

સંસ્થાન. તેનાં મુખ્ય શહેર અને ગામ. નાનાં ગામ.

૧. નવાનગર નવાનગર જેડીઆ, આમરણ, લાલપુર, કાળાવડ, ખંભાળીઆ, જમજેધપુર, જમકુંદોરણા, આ- બાણવડ, સલાયા, હડીઆણા ને ટકોટ, પડધરી, જાં- બાળંભા. બુડા, બેડ, લતીપુર, ગુરગઢ, ધુંવાવ, રાણ, પડાણા, છીકારી, બાલાચડી, ભાડલા, અને જાંબુડા.

૨ ગોંડલ ધોરાજી, ઉપલેટા, બાયાવદર.

સરસાઈ, મેવૈયા, સુપેડી, ગણેદ, મો- દીમારડ, ટાંક, જો- ખરી, પાનેલી, પાટ-

જુવાવ, ખાખીન-
ળીઆ, સુલતાનપુર
અને છત્રાસા.

૩. રાજકોટ રાજકોટ, સરધાર અને કુવાડવા.
૪. દ્રોળ દ્રોળ અને સરપદડ.
૫. દ્રાક્ષ દ્રાક્ષ.
૬. વીરપુર વીરપુર અને ખરેડી.
૭. કોટડાસાંગાણી કોટડાસાંગાણી.

ખીન ગામો—રાજકોટકાંપ, મેંગણી, લોધીકા, સાતુદડવાવ-
ડી, મૂળીલા, દડવા, નેકનામ, ગવરીદડ, ગઢકા અને ખીરસરા.

પેદાશ—કપાસ, કઠોળ, ઘઉં, બાજરી, જુવાર અને શેરડી.

૯. મચ્છુકાંઠો.

આ પ્રાંતમાં મચ્છુ નદી વહેછે માટે તેનું નામ મચ્છુકાંઠો
પડ્યુંછે. નદીઓ—મચ્છુ, ઘોડાધોઈ અને ડેમાધ.

બંદર—વવાણીઆ. રેલવેસ્ટેશન—મોરખી.

સંસ્થાન—૧. મોરખી ને ૨. માળીઆ.

સંસ્થાનનું નામ.

મુખ્યગામ.

મોરખી મોરખી, ટંકારા, વવાણીઆ, આધોધ.

માળીઆ (મીઆણાનું) માળીઆ અને ખાખરેચી.

પેદાશ—કપાસ, જુવાર, બાજરી ને અડદ.

૧૦. ઓખામંડળ.

ઓખાના નામ ઉપરથી ઓખામંડળ નામ પડ્યુંછે.

નદીઓ.—ઓખા અને ગોમતી, બંને અરખી સમુદ્રને મળેછે.

મુખ્ય શહેર—દ્વારકાં તે મોટું શહેર છે, મોટું બંદર છે, મો-
ટું જાત્રાનું ઠેકાણું છે; સાં રણછોડજીનું મોટું દેરું છે.

ખીજાં ગામો—બેટ શંખોદ્ધાર, આરંભડાં, વરવાળા, કચ્છીગઢ, પોશીતરં, ધીણાકી ને મઠી.

પેદાશ—કઠોળ, જીવર ને બાજરી.

ઝોખામંડળ પ્રાંત વડોદરાના ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે. આ પ્રાંતને ફરતો ધણે ઠેકાણે દરિયો આવેલો છે.

સામાન્ય વર્ણન.

બેટ—દીવ, પીરમ, બેટ શંખોદ્ધાર ને શિયાલબેટ.

ભૂશિર—દીવ ને જગતપોષ્ટ.

હુવા ખાવાનાં ઠેકાણાં—બાલાયડી, ગોપનાથ, વેરાવળ ને હાથપ વગેરે.

અખાત—કચ્છનું અખાત ને ખંભાતનું અખાત.

ફીરંગીનું સંસ્થાન—દીવ. હુબરીનું સંસ્થાન.—જાફરાબાદ.

ગાયકવાડી સંસ્થાન—૧. ઝોખામંડળ પરગણું, ૨. અમરેલી પરગણું, એમાં અમરેલી, ધારી, કોડીનાર, દામનગર વગેરે છે.

રણુ—કચ્છનું રણુ ને પાટડીનું રણુ.

મોટાં બંદરો—વવાણીઆ, બેડીઆ, બેડી (નવાનગરનું.), સલાયા, દારકાં, પોરબંદર, માંગરોળ, વેરાવળ, દીવ, જાફરાબાદ, મહુવા અને ભાવનગર; એ વિના ઘોઘા અને ઘોઘેરા પણ કાઠિયાવાડને લગતાં બંદરો છે પણ તે અમદાવાદ જીલ્લાને તાબે છે.

ધર્મ—હિંદુ, જૈન અને મુસલમાની.

આખા ઈલાકામાં સૌથી મોટો પ્રાંત—હાલાર.

મોટો પહાડ ગિરનાર. મોટું શહેર અને બંદર—ભાવનગર.

મોટી નદી—ભાદર. મોટી છાવણી—રાજકોટ.

પેદાશ—કપાસ, બાજરી, ઘઉં, ચણા, અડદ, મગ, મઠ, ચોળા, તલ અને શેરડી. વળી હિન, ધી, ગોળ, તેલ, ઘોડા અને ઠોર

પરદેશ ચડેછે, પથરા, મીઠું, મોતી, તાંબાપીતળનાં વાસણ અને સાથુ વગેરે થાયછે.

બેવડાં નામ.

કાઠિયાવાડ=સૌરાષ્ટ્ર. નવાનગર=જામનગર અથવા નગર. શેત્રુંજી= સિદ્ધાચળ. પોરબંદર=સુદામાપુરી. બડો=જેઠવાડ. સાયલા=ભગતનું ગામ.

વખાણાએલી વસ્તુઓવાળાં ઠેકાણાં.

લીંબડી ને સાયલા—સૂડી. વઢવાણ—પથ્થર અને સાથુ. સિહોર અને મોરબી—તાંબા પીતળનાં વાસણ. ધ્રાંગધ્રા—પથ્થર, ઘંટીઓ, પથ્થરનાં વાસણ અને ગોરશીઆ. જામનગર—કંકુ, બાંધણી, બંદૂક, કસબ, અને મોતી. સાવરકુંડલા—ઢોલીઆ અને લોઢાના કાંટા. ખરડો—ભેંસો, પથ્થરનાં વાસણ. થાન—માટીનાં વાસણ. ઝાલાવાડ—ઝુમણાં. કાઠિયાવાડ પ્રાંત—કાંબી. ઘોરાણ—ધાળળા. ભાલ—ધર્તી. ચોરવાડ—નાગરવેલનાં પાન. બગસરા, વાંકાનેર ને અમરેલી—ચોદાળ. જાફરાબાદ—ધી. ધારી—ઘોડાનો સામાન અને તરવારનાં મ્યાન. હાટીનું માળીયું—કેરી. કાઠિયાવાડ ઇલાકાના ઘોડા બહુ વખણાય છે.

આગગાડીનાં સ્ટેશન.

ભાવનગરથી વઢવાણ—ભાવનગર, ગઢેચી, વરતેજ, સિહોર, સોનગઢ, સણોસરા, ઘોળા, જિજળવાવ, નિંગાળા, બોટાદ, કુંડલી, રાણપુર, ચુડા, લીંબડી, વઢવાણ સિટિ અને વઢવાણ કૅમ્પ.

વઢવાણથી વીરમગામ તરફ—વઢવાણ, લખતર ને લીલાપુર.

વઢવાણથી મોરબી—વઢવાણ કૅમ્પ, કુકડા, મૂળી, સાયલા, ડોળીઆ, થાન, દલડી, વાંકાનેર, દુવા અને મોરબી.

વાંકાનેરથી રાજકોટ—વાંકાનેર જંકશન, સિંધાવદર, બોરાણા અને રાજકોટ.

ઘોળાથી પોરબંદર—ઘોળા જંકશન, જળીઆ, દસા, લાઠી, ચીતળ, લૂણીધાર, કુંકાવાવ, ખાખરીઆ, વાવડી, જેતપુર, જેતલસર—જંકશન, ઘોરાજી, સૂપેડી, ઊપલેટા, ખાખીજળીઆ, ભાયાવદર, પાનેલી, જમખેડપુર, ખાલવા, વાંસજળીઆ, સખપુર, રાણાવાવ અને પોરબંદર.

જેતલસરથી વેરાવળ—જેતલસર જંકશન, વડાળ, જૂનાગઢ, શાહપુર, લુશાળા, કેશોદ, માળીઆ, ચોરવાડ અને વેરાવળ.

જેતલસરથી રાજકોટ સૂધી—રેલવે થઈએ તેનાં સ્ટેશનો જેતલસર જંકશન, વીરપુર, ગોંડળ, રીખડા અને રાજકોટ.

સરકારી થાણાં—ઝાલાવાડ પ્રાંત તામે—વઢવાણ કંમ્પ, ચોટીલા, ભોઇકા, દસાડા, વિઠ્ઠલગઢ, અને પાળીઆદ. **ગોહલવાડ પ્રાંત તામે**—સોનગઢ, ચમારડી, ચોક, ડાડા અને ખાખરા. **સોરઠ પ્રાંત તામે**—જેતલસર, ખગસરા, લાખાપાદર અને ડેડાણ. **હાલાર પ્રાંત તામે**—રાજકોટ, માળીઆ, ધ્રાફા, લોધીકા અને મૂળીલા.

કાઠિયાવાડ ઇલાકાની પૂર્વે અમદાવાદ જીલ્લો આવેલો છે. એ જીલ્લો ઇંગ્રેજ સરકારનો ખાલસા મૂલક છે, તેના ધંધુકા અને ઘોઘા નામનાં બે પ્રગણાં આ ઇલાકાની હદ ઉપર આવેલાં છે.

નદીઓ ઉપરનાં શહેરો ને ગામો.

૧. **વઢવાણનો ભોગાવો**—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી પૂર્વના નળમાં વહેછે; તે ઉપર ચોટીલા, વઢવાણ, શીઆણી ને જાંબુ એ ગામો છે.

૨. **લીંબડીનો ભોગાવો**—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી પૂર્વના નળમાં વહેછે; તે ઉપર વસ્તડી, વડોદ, લીંબડી ને પાણુશીણા એ ગામો છે.

૩. **સૂકલાદર**—ચોટીલા ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળેછે; તે ઉપર રાણપુર ને નાગનેશ છે.

૪. **ફતકુ**—ધ્રાંગધ્રા તામે કાંતરાડી પાસેની ધારમાંથી નીકળી

કચ્છના રણમાં મળેછે; તે ઉપર ધ્રાંગધ્રા શહેર છે.

૫. મચ્છુ—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી રણમાં જાયછે; તે ઉપર વાંકાનેર, મોરબી અને માળીઆ છે.

૬. ઘેલો—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી કાળુભાર નદીને મળેછે; તે ઉપર ગઢડા, દરેડ, પછેગામ ને વળા છે.

૭. કાળુભાર—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળેછે; તે ઉપર ઉમરાળા ને ચમારડી છે.

૮. શેત્રુંજી—ગીરપર્વતમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળેછે; તે ઉપર ધારી, ચોક, પાલીતાણા ને તળાજ છે.

૯. બગડ—શેત્રુંજી પહાડમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળેછે; તે ઉપર ડાહા છે.

૧૦. માલણ—મોરધારમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળેછે; તે ઉપર ખુંટવડા ને મહુવા છે.

૧૧. ધાતરવડી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળેછે; તે ઉપર રાણુલા છે.

૧૨. ઉખેણ—ગીરપર્વતમાંથી નીકળી ઓઝતને મળેછે; તે ઉપર બેંસાણ, રાણપુર, ચોકી, મજેવડી અને ધંધુસર છે.

૧૩. ઓઝત—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી ભાદરને મળેછે; તેના ઉપર બાલાગામ ને ઘેડબગસરા છે.

૧૪. ભાદર—મદાવાના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળેછે; તે ઉપર જસદણ, આટકોટ, જેતપુર, નવાગઢ, ગણોદ, કુંતીઆણા, ને નવી બંદર છે.

૧૫. રામાવતી—બડી ડુંગરમાંથી નીકળી કચ્છના અખાતને મળેછે; તેના ઉપર લાલપુર ને છીકારી છે.

૧૬. આજી—સરધારના ડુંગરમાંથી નીકળી કચ્છના અ-
ખાતને મળેછે; તેના ઉપર રાજકોટ અને પડધરી છે.

ખાંભણુ—ચરાડવા ને હળવદની વચ્ચે છે. ઉતાવળી ઉપર
બરવાળા છે. મચ્છુંદ્રી ઉપર ઉના ને દેલવાડા છે. શીંગવડો ઉપર
કોડીનાર છે. હીરણુ ઉપર પ્રભાસપાટણુ છે. ગોંડલી ઉપર ગોંડલ છે.
મોજ ઉપર ખાખીખળીઆ અને ઉપલેટા છે. ઊંડ ઉપર જોડીઆ-છે.
રંગમતી ને નાગમતીના સંગમ ઉપર જામનગર છે. ધી ઉપર ખં-
ભાળીઆ છે.

નદીઓનાં મૂળ.

૧. ચોટીસાના ડુંગરમાંથી નીકળનારી—સૂકભાદર, વટ-
વાણુનો ભોગાવો, લીંમડીનો ભોગાવો, ખાંભણુ, ઉતાવળી, ઘેસો,
મચ્છુ ને કાળુભાર.

૨. ગીરપર્વતમાંથી—શેત્રુંજી, ધાતરવડી, રાયડી, રૂપેણુ,
રાવળ, મચ્છુંદ્રી, શીંગવડો, સરસ્વતી, હીરણુ, ઓઝત, ઉમેણુ ને સાવલી.

૩. બડીપર્વતમાંથી—ઊંડ, રંગમતી, ધી, આપા, રામા-
વતી ને મોજ.

૪. શેત્રુંજીમાંથી—બગડ ને ઘોળાદ્રી.

નદીઓનાં મુખ.

અરબી સમુદ્રને મળનારી નદીઓ—ભાદર, હીરણુ, શી-
ંગવડો, સાવલી, સામત, રાવળ, મચ્છુંદ્રી, રૂપેણુ, રાયડી, ધાતરવડી,
માત્રણુ, બગડ, મેઘળ, ઓખા ને ગોમતી.

ખંભાતના અખાતને મળનારી—શેત્રુંજી, કાળુભાર, ઉ-
તાવળી અને સૂકભાદર.

કચ્છના અખાતને મળનારી—રંગમતી, નાગમતી, ધી,
આપા, આજી, રામાવતી, ઊંડ ને ડેમાઇ.

કચ્છના રણમાં મળનારી--મચ્છુ, ઘોડાઘોષ, બાંમણ,
કંકાવટી, ઉમધ, ફલકુ, ગોડરા ને ચંદ્રભાગા.

નળમાં જનારી--વઢવાણનો ભોગાવો અને લીંબડીનો ભોગાવો.

વર્ગવાર તાલુકા.

પહેલો વર્ગ.

તાપ્તાનાં ગામ.

૧. જૂનાગઢના--નવાય.	બાબી મુસલમાન.	૮૯૦
૨. નવાનગરના--જામ.	જાડેજા રજપૂત.	૬૩૧
૩. ભાવનગરના--રાવળ, મહારાજ.	ગોહિલ રજપૂત.	૬૪૫
૪. ધ્રાંગધ્રાના--રાજ.	ઝાલા રજપૂત.	૧૨૯
૫. મોરબીના--ઠાકોર.	જાડેજા રજપૂત.	૧૩૬
૬. ગોંડલના--ઠાકોર.	જાડેજા રજપૂત.	૧૭૪
૭. પોરબંદરના--રાણા	જેઠવા રજપૂત.	૧૦૩

બીજો વર્ગ.

૧. વાંકાનેરના--રાજ.	ઝાલા રજપૂત.	૮૭
૨. પાલીતાણાના--ઠાકોર.	ગોહિલ રજપૂત.	૮૭
૩. ધોળના--ઠાકોર.	જાડેજા રજપૂત.	૬૫
૪. લીંબડીના--ઠાકોર.	ઝાલા રજપૂત.	૭૨
૫. રાજકોટના--ઠાકોર.	જાડેજા રજપૂત.	૬૧
૬. વઢવાણના--ઠાકોર.	ઝાલા રજપૂત.	૩૧
૭. જાફરાબાદ-સીદી સુબેદાર.	હાથશી મુસલમાન.	૧૨

ત્રીજો વર્ગ.

૧. વળાના--ઠાકોર.	ગોહિલ રજપૂત.	૩૮
૨. લખતરના--ઠાકોર.	ઝાલા રજપૂત.	૫૧
૩. બાંટવાના--બાબી.	બાબી મુસલમાન.	૫૬
૪. જસદણના--રાજ.	આચર કાઠી.	૬૧

५. सायबाना—डांडार.	अला २०५पूत.	३८
६. खुडाना—डांडार.	अला २०५पूत.	१४

थोथो वर्ग.

१. भूगीना—डांडार.	परमार २०५पूत.	१८
२. लाहीना—डांडार.	गोहेल २०५पूत.	१२
३. गज्जलुना—भलेक.	भलेक मुसलमान.	२७
४. वीरपुरना—डांडार.	गडेल २०५पूत.	१३
५. जेतपुरना—राम.	वाणा—डांडी.	१४४
६. डाटडासांगालुना—डांडार.	गडेल २०५पूत.	१८
७. भागीबाना डांडार.	गडेल २०५पूत.	१२

अनुलेखन (डिक्टेसन.)

मच्यां, निशाळ, रणो, स्वभाव, शिक्षा, कविता, घूमटो, द-
क्षिणी, संग्रह, प्रधान, रैयत, आवडया, लाव्यो, पूछयुं,
बोल्हो, कहुं, नांख्यो, काढ्यो, टहु, जक्की, इमारत, फाव्यो,
विख, विलायत, वित्त, डाह्यो, मान्युं, अल्या, मनुष्य, अर्थ, बच्चां,
बनाव्युं, दोंगाई, इंद्रियो, नित्य, शिक्षा, रस्तो, चोखुं, सज्जन,
निर्दय, मार्ग, प्राण, स्नेह, विद्या, खोंखारे, चिचोडा, विश्वविषे,
विख्यात, पुण्य, आशिष, कृपण, चप्पु, रुपिया, सिंधु, क्रोड, नक्की,
पैसादार, पर्व, छेली, मुद्दल, वस्तु, इंडां, धान्य, सर्वे, पृथ्वी, बुद्धा,
किल्ला, पदार्थ, तूराश, शेखसल्ली, मालिक, धूणावबुं, प्रेम, भाग्य,
रेडयुं, खडयुं, निराश, स्वच्छ, प्रार्थना, प्रसंग, विशेष, कृपाळ,

નકર, ચિત્ર, પ્રવાહી, જુક્તિ, પુષ્કલ, વૈતરું, ભૂપતિ, કૂરકૂરિયાં, ક્યારડા, પ્રમાણે, નિરાંત, મચ્છર, ન્યાલ, દરિઓ, કોષ્ટક, મંદિર, ક્લેશ, મધ્યમ, બંદૂક, ગર્જના, દુશ્મન, અભિમાન, નિશાન, તુચ્છ, સામર્થ્ય, કલ્લોલ, નિંદે, સિંહ, મઠી, બિંબ, દર્પણ, ચંદ્રમા, અંગ્રેજી, મિનિટ, ગ્રહ, શક્તિ, શ્વાસ, સ્વર, ईश्वर, વ્યંજન, સ્પષ્ટ, ટુંઠવાબું, જગન્નાથી, અજ્ઞાન, સર્વવ્યાપક, વિશ્વપતિ, જગકર્તા, વાક્ય, વિચાર્યું, ઉચ્ચાર, સૂરજ, શુદ્ધ, કૃપા, બુદ્ધિ, ચતુરાઈ, ગૃહસ્થ, અન-સ્વાર, પડપૂછ, લુચ્ચાઈ, જવલ્લે, વટેમાર્ગ, છજ્જું, વનસ્પતિ, તરબૂચ, પરમેશ્વર, વિરામચિન્હ, મૂળાક્ષર, ધર્મપુસ્તક, જોડાક્ષર, ચિત્રામ-ણ, પસ્તાવો, પુરુષ, લિપિ, માત્રા.

ધાતો.

શેરની ધાત.

શેરના અચ્છેરા	૨
શેરના પાશેરા	૪
શેરનાં નવટાંકાં	૮
શેરનાં અધોળાં	૧૬
શેરના રૂપિઆભાર	૪૦

શેરના પાશેરા ૪

શેરની ઉલટી ધાત.

૨ અચ્છેરે એક શેર.
૪ પાશેરે એક શેર.
૮ નવટાંકે એક શેર.
૧૬ અધોળે એક શેર.
૪૦ રૂપિઆભારે એક શેર.

૪ પાશેરે એક શેર.

પોણાશીરના પાશીરા ૩
અચ્છેરના પાશીરા ૨

૩ પાશીરે પોણા શીર.
૨ પાશીરે અચ્છેર.

શીરનાં નવટાંકાં ૮
પોણા શીરનાં નવટાંકાં ૬
અચ્છેરનાં નવટાંકાં ૪
પાશીરનાં નવટાંકાં ૨

૮ નવટાંકે ૧ શીર.
૬ નવટાંકે ૦।। શીર.
૪ નવટાંકે ૦। શીર.
૨ નવટાંકે ૦ શીર.

શીરનાં અધોળાં ૧૬
પોણા શીરનાં અધોળાં ૧૨
અચ્છેરનાં અધોળાં ૮
પાશીરનાં અધોળાં ૪

૧૬ અધોળે ૧ શીર
૧૨ અધોળે ૦।। શીર.
૮ અધોળે ૦। શીર.
૪ અધોળે ૦ શીર.

શીરના રૂપિઆભાર ૪૦
પોણાશીરના રૂપિઆભાર ૩૦
અચ્છેરના રૂપિઆભાર ૨૦
પાશીરના રૂપિઆભાર ૧૦
નવટાંકના રૂપિઆભાર ૫
અધોળના રૂપિઆભાર ૨।

૪૦ રૂપિઆભારે ૧ શીર.
૩૦ રૂપિઆભારે ૦।। શીર.
૨૦ રૂપિઆભારે ૦। શીર.
૧૦ રૂપિઆભારે ૦ શીર.
૫ રૂપિઆભારે નવટાંક.
૨। રૂપિઆભારે અધોળ.

શીરની ધાત મુજબ બધી ધાતો ઉઘટારીને બોલતાં શીખવવું.

મણુની ધાત.

તોલની ધાત.

મણુના અધમણીઆ ૨

૫ મણુનો—કાથળો.

મણુના દશશેરા	૪
મણુની પાંચશેરી	૮
મણુની અઢીશેરી	૧૬
મણુની સવાશેરી	૩૨

૧ મણુના દશશેરા	૪
૦૦૦ મણુના દશશેરા	૩
૦૦૦ મણુના દશશેરા	૨

૧ મણુની પાંચશેરી	૮
૦૦૦ મણુની પાંચશેરી	૬
૦૦૦ મણુની પાંચશેરી	૪
૦૦૦ મણુની પાંચશેરી	૨

૧ મણુની અઢીશેરી	૧૬
૦૦૦ મણુની અઢીશેરી	૧૨
૦૦૦ મણુની અઢીશેરી	૮
૦૦૦ મણુની અઢીશેરી	૪

૧ મણુની સવાશેરી	૩૨
૦૦૦ મણુની સવાશેરી	૨૪
૦૦૦ મણુની સવાશેરી	૧૬
૦૦૦ મણુની સવાશેરી	૮

૧ મણુના શેર	૪૦
-------------	----

૭ મણુનો—નાનોહારો.
૧૨ મણુની—માણી.
૧૬ મણુની—કળશી.
૨૦ મણુની—ખાંડી.
૨૧ મણુનો—મોટોહારો.
૨૪ મણુનો—ખાર.
૩૦ મણુની—ગાલ્લી.
૩૨ મણુનું—ખેડીયું.
૪૦ મણુનો મુઠો.

માણીની ધાત.

૧૨ મણુની એક માણી.
૯ મણુની ૦૦૦ માણી.
૬ મણુની ૦૦ માણી.
૩ મણુની ૦૦ માણી.

કળશીની ધાત.

૧૬ મણુની ૧ કળશી.
૧૨ મણુની ૦૦૦ કળશી.
૮ મણુની ૦૦ કળશી.
૪ મણુની ૦૦ કળશી.

રૂપિઆ આતાની ધાત.

૧૬ આને ૧ રૂપિઆ.
૧૨ આને ૦૦૦ રૂપિઆ.
૮ આને ૦૦ રૂપિઆ.
૪ આને ૦૦ રૂપિઆ.

૦૧૧ મણુના	શેર	૩૦
૦૧૧ મણુના	શેર	૨૦
૦૧ મણુના	શેર	૧૦

ખાંડીની ધાત.

૨૦ મણુની	૧ ખાંડી.
૧૫ મણુની	૦૧૧ ખાંડી.
૧૦ મણુની	૦૧૧ ખાંડી.
૫ મણુની	૦૧ ખાંડી.

ભાર.

૨૪ મણુનો	૧ ભાર.
૧૮ મણુનો	૦૧૧ ભાર.
૧૨ મણુનો	૦૧૧ ભાર.
૬ મણુનો	૦૧ ભાર.

ગાદી.

૩૦ મણુની	૧ ગાદી.
૨૨૧ મણુની	૦૧૧ ગાદી.
૧૫ મણુની	૦૧૧ ગાદી.
૭૧ મણુની	૦૧ ગાદી

બેડીયું.

૩૨ મણુનું	૧ બેડીયું.
૨૪ મણુનું	૦૧૧ બેડીયું.
૧૬ મણુનું	૦૧૧ બેડીયું.
૮ મણુનું	૦૧ બેડીયું.

આના પાઇની ધાત.

૧૨ પાઇનો	૧ આનો.
૯ પાઇનો	૦૧૧ આનો.
૬ પાઇનો	૦૧૧ આનો.
૩ પાઇનો	૦૧ આનો.

દોકડા બદામની ધાત.

૧૬ બદામે	૧ દોકડો.
૧૨ બદામે	૦૧૧ દોકડો.
૮ બદામે	૦૧૧ દોકડો.
૪ બદામે	૦૧ દોકડો.

રૂપિઆ દોકડાની ધાત.

૧૦૦ દોકડે	૧ રૂપિઓ.
૭૫ દોકડે	૦૧૧ રૂપિઓ.
૫૦ દોકડે	૦૧૧ રૂપિઓ.
૨૫ દોકડે	૦૧ રૂપિઓ.

કોડીની ધાત.

૧ કોડીના	૨૦ નંગ.
૦૧૧ કોડીના	૧૫ નંગ.
૦૧૧ કોડીના	૧૦ નંગ.
૦૧ કોડીના	૫ નંગ.

આના દોકડાની ધાત.

૧ આનાના	૬૧ દોકડા.
૨ આનાના	૧૨૧ દોકડા.
૩ આનાના	૧૮૧ દોકડા.

મહાની ધાત.

- ૪૦ મણુનો ૧ મૂડો.
૩૦ મણુનો ૦૧૧ મૂડો.
૨૦ મણુનો ૦૧ મૂડો.
૧૦ મણુનો ૦૧ મૂડો.

વખત માપવાનું.

- ૬૦ વિપળની ૧ પળ.
૬૦ પળની ૧ ધડી.
૭૧ ધડીનો ૧ પહોર.
૮ પહોરનો ૧ દિવસ.
૭ દિવસનું અઠવાડીયું.
૧૫ દિવસનું ૧ પખવાડીયું.
૨ પખવાડીઆનો ૧ મહિનો.
૧૨ મહિનાનું ૧ વરસ.

સાતવારનાં નામ

રવિ, સોમ, મંગળ, બુધ,
ગુરુ, શુક્ર અને શની.

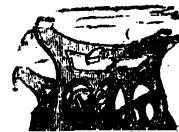
સોના રૂપાનું તોલ.

- ૬ ચોખાભારની ૧ રતી
૩ રતીનો ૧ વાલ
૧૬ વાલનો ૧ ગદીઆણો
૨ ગદીઆણોનો ૧ તોલો.

- ૪ આનાના ૨૫ દોકડા.
૫ આનાના ૩૧૧ દોકડા
૬ આનાના ૩૭૧ દોકડા
૭ આનાના ૪૩૧૧ દોકડા
૮ આનાના ૫૦ દોકડા
૯ આનાના ૫૬૧ દોકડા
૧૦ આનાના ૬૨૧૧ દોકડા
૧૧ આનાના ૬૮૧૧૧ દોકડા
૧૨ આનાના ૭૫ દોકડા
૧૩ આનાના ૮૧૧ દોકડા
૧૪ આનાના ૮૭૧૧ દોકડા
૧૫ આનાના ૯૩૧૧૧ દોકડા
૧૬ આનાના ૧૦૦૦ દોકડા

બાર મહિનાનાં નામ.

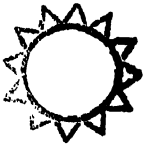
- ૧ કાર્તિક, ૨ માગસર, ૩ પોશ,
૪ માહ, ૫ ફાગણ, ૬ ચૈત્ર,
૭ વૈશાખ, ૮ જ્યેષ્ઠ, ૯ અષાઢ, ૧૦
શ્રાવણ, ૧૧ ભાદરવો, અને આસો.

નીચેનું શું છે તે કહો અને તે જગો નકશામાં બતાવો.

(અ.) અમરેલી, અબળ, અમદાવાદ જીલ્લો, અરબી સમુદ્ર, આટકોટ, આજી, આપા, આરંભડા, આમરણ, આધોધ, આણંદપુર, (ઉ.) ઉંડસરવૈયા, ઉતાવળી, ઉમરાળા, ઉના, ઉંડ, ઉપલેટા. (ઓ.) ઓખામંડળ, ઓઝત, ઓસમ, ઓખા. (ક.) કાઠિયાવાડ, કચ્છનું રણ, કુંડલા, કચ્છનું અખાત, કાઠિયાવાડ પ્રાંત, કેંદ, કુતીઆણા, કાળુભાર, કુંકાવાવ, કોટડાપીઠા, કોટડાસાંગાણી, કાંબ, કોડીનાર, કેશોદ, કંદોરણા, કુવાડવા, કાલાવડ, કચ્છીગઢ. (ખ) ખંભાતનું અખાત, ખુંટવડા, ખંભાળીઆ, ખાખીનળીઆ, ખીરસરા. (ગ.) ગણોદ, ગિરનાર, ગીર, ગોહેલવાડ, ગોંડલી, ગઢડા, ગણધોળ, ગોંડળ, ગઢેચી, ગીદડ, ગારીઆધર, ગાધકડા, ગુરગઢ, ગોમતી. (ઘ.) ઘેલો, ઘી, ઘોડાદ્રોઈ. (ચ.) ચોટીલો, ચોટીલા, ચરાડવા, ચુડા, ચમારડી, ચોક, ચીતળ, ચોરવાડ. (છ.) છોકરી, છત્રાસા. (જ.) જમકંદોરણા, જફરાબાદ, જેતલસર, જંબુડા, જેતપુર, જોડીઆ, જસદણ, જમનજોધપુર, જૂનાગઢ, જમનગર, જગતપોષ્ટ. (ઝ.) ઝાલાવાડ, ઝીંજુવાડા. (ટ.) ટીકર, ટાણા, ટંકારા. (ડ.) ડુંગર, ડાઠા, ડેડાણ, ડેમાઈ. (ઢ.) ઢસા, ઢાંક. (તં.) તલસાણા, તળાબ, ત્રાપજ, તોરી. (થ.) થાન (દ.) દ્વારકા, દસાડા, દેલવાડા, દુધરેજ, દામનગર, દીવ. (ધ.) ધ્રાંગધરા, ધુવાવ, ધાતરવડી, ધાફા, ધોળા, ધોળાદ્રિ, ધ્રોળ, ધારી, ધોરાજી. (ન.) નાગનેશ, નિંગાળા, નાગેશરી, નીલાખા, નવાગઢ, નવીજંદર, નવાનગર. (પ) પ્રભાસપાટણ, પાલીટાણા, પાનેલી, પાણુશિલા, પડાણા, પાળીઆદ, પચ્છેગામ, પોરખંદર, પાટણવાવ, પડધરી, પોશીતરૂં, પીરમ. (ફ.) ફલક, (બ.) બરડો, બગડ, બાબરીઆવાડ, બરડો પ્રાંત, બાંભણ, બજાણા, બાલાગામ, બોટાદ, બાંટવા, બીલખા, બગસરા, બાબરા, બુધ્ધી, બાળંભા, બાલાચડી, બેટ. (ભ.) ભાદર, ભોઈકા, ભડકવા, ભાવનગરની ખાડી, ભાણુવડ, ભંડુરી, ભાવનગર, ભુમલી, ભેંસાણ, ભાદ્રેડ, ભેરાઈ, ભાયાવદર. (મ.) મચ્છુ, મૂળી, મચ્છુકાંઠો, મજેવડી, માલણ, મોરધાર, મહુવા, માંગરોળ, મદાવો, માંડવધાર, મેંદરડા, મચ્છુંદ્રી, માણુવદર, માળીઆ, માધવપુર, મોજ, મોટીમારડ, મેંગળી, મોરબી. (ર.) રામાવ-

તી, રાજ્યલા, રૂપેણ, રાજકોટ, રાણ, રાણપોર, રાયડી, રાણાકંદોરણા,
 (લ.) લીંબડી, લીલીઆ, લખતર, લીંબડીનો ભોગાવો, લાખણકા, લાડી,
 લતીપુર, લીંબડા, લુણીધાર, લાલપુર, લોધીકા. (વ.) વેરાવળ, વીરપુર,
 વઢવાણનો ભોગાવો, વાંટાવદર, વાંકાનેર, વરવાળા, વઢવાણ, વંચળી, વી-
 સાવદર, વઢવાણ કેમ્પ, વણોદ, વણા, વરતેજ, વીજપડી, વળા, વડાલ,
 વડીઆ, વીંછીઆ, વાસાવડ, વાડાસડા, વવાણીઆ. (શ.) શેત્રુંજે, શેત્રુંજી,
 શિહાણી, શીંગવડો. (સ.) સરધાર, સોરઠ, સુક્ષ્માદર, સીથા, સાયલા,
 સિહોર, સીલ, સરપદડ, સોનગઢ, સુદામડા, સાવલી, સુત્રાપાડા, સલાયા,
 સુપેડી, સાતુદડવાવડી, સુલતાનપોર. (હ.) હળવદ, હીરણ, હાટીનું મા-
 નીચું, હડીઆણા અને હાલાર.

ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

ડાઘો—મોટો કૂતરો.

મૂખો—અણુસમન્નુ.

એવકૂદ.

આળસુ—એદી. સુસ્ત.

પાલવવું—પરવડવું. પો.

સાવું.

રમતીઆળ—ઝાંઝી વા.

રસુધી રમ્યા કરે તે.

ચોટી—રખવાળી. સા.

ચવણુ. જળવણુ.

પંખી—એ પાંખવાળા

—પક્ષી.

ચારો—ખાવાનું.

ધણી—શેઠ. માલિક.

પાઠ ૨ જો.

ઝંખવાણો—ભોંઠો. શ.

રમાઈ ગયેજો.

જીવતર—જીવવું. અ.

વતાર. મનખો.

મના કરીશ—ના પા.

ડીશ.

મન્યાં—મંડ્યાં. લાગ્યાં.

જનાવર—પશુપંખી.

નવરાશ—કામ ન હોય

એવો વખત. ધુરસદ.

નકામાં—કામ વગરનાં.

નવરાં.

લગાર—જરા.

જગત—દુનિયા.

ઠોઠ—અભણ

વસે—હાલ.

પસ્તાવો—અફસોસ.

ઓરતો.

લાગણુ—દરરોજ.

ફેરવીને—બદલીને.

પાઠ ૩ જો.

પહેલ—પેહેલવેહેલાં.

પ્રથમથી.

સહેલ—સહેલી રીતે.

સત્રખી રીતે.

વાણુ—વચન. વાણી.

બોલી.

જન—માણસ.

સદાયરણુ—સારી ચાલ.

કોપવું—ખીજવું. ધ.

ખવું. ગુસ્સે થવું.

જન્મ ધરીને—અવત.

રીને.

જાણી વાતો—પોતે જા.

ણુતો હોય એવી વાતો.

મીઠી—સારી. ગમે

એવી.

પાઠ ૪ થો.

વગડાઉ—વગડામાં ર.

હેનારી.

ડાંસ—એક જાતનાં ના.

નાં જીવડાં.

ટુંકા—નાના કદના.

કારે—ખાણુએ. તરફ.

ધાર—કોર.

જોરાવર—ખળવાળા.

ઓછા—ખહુ થોડા.

પાંખાપાખા.

ડીલ—શરીર.

ન ર—ભાઈડો.

ડીલ—શરીર.
નર—ભાઈડા.
વડે—થી. થકી.
પૂરી પડે—હઠાવે. પ-
હેંચી શકે.
હળ—સાંતીકું.

પાઠ ૫ મો.

સ્વભાવ—મિત્રજ.
રાજકુંવર—રાજનો
દીકરો.
શિક્ષા—સજા.
અણુસમજી—એવકૂક.
મૂરખ.
સાર—માલ. ફળ.
દંડ—પૈસા લેવાની સજા
સજા—શિક્ષા.
વડાઈ—મોટાઈ.
યાદ રાખવું—સંભારી
રાખવું. હેયે રાખવું.
રડતાં—રેતાં.
કર્યાદ—રાવ.
કચેરી—દરબાર.
ધટે તેવી—જેઘએ તે-
વી. લાયક.

અંધીખાને—કેદખાને.
માફ—શિક્ષા કર્યા વ-
ગર છોડી દેવું તે
વચન—વેણુ.
પાઠ ૬ ઠો.

ભુંડાભુંડું—નહારે. ગા-
ળાગાળી.
ભાખતા—ખેલતા.
જશ—આખર. લાજ.
ખાળકી—છોડી.
તોલ—આખર. લાજ.
વકર. માન.
જગ—દુનિયા.
ધણી—માણસ
નક્કી—ખરેખર.
નર—ભાઈડા.
નાર—બાઈડી.
ખેલ—શબ્દ. વચન
વેણુ.

પાઠ ૭ મો.

દેશ—મૂલક.
રીતભાત—ચાલચલ-
ગત.
દેશ—મૂલક.
પહેરવેશ—પોશાક. લૂ-
ગડાં પહેરવાની રીત.

મારવાડી—મારવાડ-
ના. રહેવાશી.
સુરવાળ—ચેરણો.
ધૂમટો—લાજ.
દક્ષિણી—દક્ષિણ દેશ-
ના રહેનાર.

સાહેબલોક—ગોરા લો-
ક. ઇંગ્રેજ લોક.
ધોતીઆં—થેપાડાં. પો-
તીઆં.

ઝેરાં—ખાઈડીઓ.
ધાધરા—ચણીઆ.
હજસી—સીદી.
ગોરી—બહુજ ધોળી.
ધાટ—આકાર.

કાંટા—અમચાના આ-
કારનું પણ તેના આ-
ડામાં વચ્ચેથી કાપા
પાડીને આંગળાં જોવું
કરેલું હોયછે તે.

પાઠ ૮ મો.

કણુ—દાણા. અનાજ.
સંઘાત—સાથે.
સકાળ—સોંધું વેચાય
તેવો વખત. સોંધ-
વારી.

અચરજ—નવાઈ.
 સંચલ—ભેગું કરવું. એ-
 કહું કરવું.
 દુકાળ—ખુબ મોંઘું વે-
 ચાય તેવો વખત.
 કાળ. મોંઘવારી.
 પ્રધાન—કામદાર. કા-
 રભારી. દીવાન.
 ગંજીઓ—ખડના મો-
 ટા ગોઠવેલા ઢગલા.
 રૈયત—વસ્તી. લોકો.
 કોઠાર—ભંડાર.
 પોપડો—પોડું.
 ચંદી—જોગાણુ. ચણા
 વગેરે દાણા.
 હેરાન—દુખી.
 ખાણુ—મોટા ઉંડા ખા-
 ડા જોદી તેમાં દાણા
 ભરી રાખે છે તે.
 વસે—રહે.
 સંપે—હળીમળીને.
 સંધાત—સાથે. ભેગા.

પાઠ ૯ મો.

અસલ—મોવડું. પ્ર-
 થમનું. અગાઉનું.

કાબર—એક જાતનું
 પંખી.
 આરામ—સુખ.
 ઘટા—ઘાટો છાંયો.
 ટેટા—વડનું ફળ.
 ઈમારત—સાઈ ઘર.
 સાઈ મકાન.
 તડકી વેળા—ખુબ ત-
 ડકો પડતો હોય એ-
 વો વખત.
 રોપ્યું—વાવ્યું.

પાઠ ૧૦ મો.

ડંખ—ચટકો.
 વિખ—ઝેર.
 શીપીઆ—એ પાંખી-
 આં જેવું.
 ચાંદી—છાલું.
 આંકડો—ઝેરી કાંટો.
 કપાએલું—વઢાએલું.
 ચૂસવું—ચૂસી લેવું.
 સુજેલું—સોજો ચડેલો.
 અવગુણુ—નુકસાન.
 પીઠ—ખરડો. વાંસો.
 ઇજા—દુઃખ. પીડા.
 સંભાળીને—જાળવીને.

પાઠ ૧૧ મો.

વિલાયત—સાહેબ લો-
 કનો દેશ. ઇંગ્લાંડ.
 ખખરદાર—હોંશિયાર.

પાઠ ૧૨ મો.

અનાજ—દાણા.
 પાંજરું—પંખીને રાખ-
 વાનું.
 અર્થ—સાર. માયનો.
 ફળ—જમરૂખ, કેરી,
 દાડમ, નારંગી, જા-
 યુ વગેરે.

પાઠ ૧૩ મો.

અતોલ—ધણીજ.
 કોટે—ગળે. ડોકે.
 કાંઠલો—ડોકે લીંટી સ-
 રખું દેખાય છે તે.
 નમણું—નમેલું. શોભિતું.
 મનુષ્ય—માણસ.
 અથાગ—ધણીજ.
 પ્રીત—હેત. માયા.
 ઊપજો—ચાય.
 સુણુતાં—સાંભળતાં.
 ધાક—ખીક. ડર.
 અંગે—શરીરે. ડીલે.
 ધારે—માને. રાખે.

ધણી—માલિક. શેઠ.

કાગ—કાગડો.

પાઠ ૧૪ મો.

વચન—વેણુ. ખેલ.

માન—આવકાર.

આવકાર—આદરમાન.

લુચ્ચાઇ ને દોંગાઈ—

નઠારાં કામ.

અસર—લાગણી.

નવાઇ—અચરજ.

મારો કાપો—માર મા-

રો, કકડા કરો.

નીવડું—થડું.

માડું—ખરાબ. નઠારું.

પાઠ ૧૫ મો.

કણુખી—ખેડૂત.

તન—શરીર.

તેન દધને—ખરાબર

મહેનત કરીને.

અંતકાળ—મરવાનો

વખત.

પુંજ—ધન. પૈસા.

લાલચ—લોભ.

કેડે—પછી. વાંસે.

નીપજ—ઉપજ. પેદાશ.

ઉપજ્યો—પેદા થયો.

પાઠ ૧૬ મો.

કૃપાળુ—મહેરબાન.

દયાવાળો.

પેદા કર્યું—ખનાવ્યું.

કોપશે—ખીજશે. ધ-

ખશે. ગુરસે થશે.

ખળવે—સાચવે.

રખવાળી—સાચવણ.

દ્રિકર—કાળજી.

વાનાં—ચીજો. જણસો.

પાઠ ૧૭ મો.

છોખંધ—ચૂનો દીધેલો

જયો—ધણાં.

હારખંધ—હારોહાર.

જોડાજોડ.

જવલે—કદાચજ. કો-

ધક જ.

કોટ—ગઢ.

અડચણ—હરકત.

સહજ—સહેલાઈથી. જટ

દરવાજા—માઢ.

માળ—મેઢી.

હાટ—દુકાન.

ચાટાં—ખખર.

કસખો—શહેરથી નાનું

ગામ.

પાઠ ૧૮ મો.

આકાર—ઘાટ. ડોળ.

ધખાટો—ધખકારો.

અવાજ.

માલૂમ—ખખર.

દ્રિઝો—શરીરના ભા-

ગ-આંખ, કાન, નાક,

જીભ અને ચામડી.

લીશી—સુંવાળી. સાફ.

વાસ—ગંધ.

પાઠ ૧૯ મો.

આંગણું—ફળિયું.

કોદાણું—કોડી ગયેલું.

ગંદકી. સડો.

રળિયામણું—શોભિતું.

જીવનંતુ—ઝીણું જી-

વડાં.

એકવાડ—એકુંચુકું.

વાડો—ધરની પછવા-

ડેનો ખુલ્લો ભાગ.

કચરો—પુંજો.

લોક—માણસ.

લાજ—શરમ.

વેગળે—છેટે. આધે.

છોડ—નાનાં ઝાડ, રોપા.

છૂટ—મોકળાશ. પ-
ખતાશ.
ધટે—જેઘજો.
ભાજપાલો—શાક પાંદડું.
પાઠ ૨૦ મો.
ચીર—લૂગડાં.
મધપૂડો—મધનું પોડું.
રચે—ખનારે. કરે.
માપ—સરખાઈ. ભરત.
ખાપ—કાચ. આભલું.
વાન—રૂપ. તેજ.
સજ્જન—સારા માણસ.
ચોખ્ખી—સાફ. મેલ
વગરની.
ચીજો—જણસો.
ચોક—આંગણું. ફળિયું.
ડાઘાકુધી—લગ્નકાલખ-
કી. ગંદકી.
શુદ્ધ—ચોખ્ખી. સાફ.
ચિત્ત—મન.
વળે—ઉઘડે. સારો થાય.
પાઠ ૨૧ મો.
મજલ—ખેપ. પંથ.
ખેંખારે—હણહણે.
ખરાડે—આરડે. ભાંભરે.
નિહિય—હયા વગરના.

સીમમાં—વગડામાં.
ચરે—ભોંયપર ઉગેલું
ખડ ખાય.
પીઠ—ગરડો. વાંસો.
ખોજો—ભાર.
વહે—સેધ જાય. ઉંચકી
જાય.
માયા—હેત. પ્રીત.
પાઠ ૨૨ મો.
કાતરા—આંખલીનાં ફળ
સંગીત—મજાખૂત.
ચીકણું—ઝટ ભાંગે
નહીં એવું.
ચોખંડા—ચાર ખૂણા-
વાળા.
વટેમાર્ગ—મુસાફર.
કચુકા—આંખલીઆ.
ચિચોડા—આંખલીઆ.
ઘટા—ઘાટો છાંયો.
ગાળા—લાડવા.
પાઠ ૨૩ મો.
અક્કલ—બુદ્ધિ.
પરતેકે—નિયમ પ્રમાણે.
તસુ—એ આંગળ.
નવ—નહીં.
મોજ—મજા. સુખચેન.

ધણેરી—ધણી. ઝાઝી.
મહાલે—માણે. ભોગવે.
વિશ્વ—જગત.
માતા—મા.
તાત—આપ. પિતા.
શાણા—ડાહ્યા. સમજી.
વિખ્યાત—જાણીતું.
નિલનિલ—રોજરોજ.
હામની હામ—એકની
એક ઠેકાણે.
કેરો—તો.
માતા કેરો—માનો.
વિશ્વ—જગત. દુનિયા.
વિષે—માં.
શામળ, એ નામનો
એક ફવિ હતો.
પાઠ ૨૪ મો.
ચાટલું—આરશી.
આભલું.
ભમર—તેણુ.
છાજલી.—છજી.
રતાંધળો—દિવસે દેખે
પણ રાતે ન દેખે તે.
ખાળવું—રોકવું.
સારેછે—કરેછે. ખખવેછે.

પોપયું—આંખનું ઢાંકણું.

રજ—ધૂળ. કણું.

એ વડે—એથી.

જતન—જળવણુ.

સાચવણુ.

કાણો—એક આંખે

દેખે નહીં તે.

પાઠ ૨૫ મો.

બળતણુ—બાળવાનાં

લાકડાં. છાણાં.

લટકતાં—ટીંગતાં.

કહેવત—ઉખાણું. ઓઢું.

ચાકરી—મહેનત.

બાખરી—રોટલી.

ધાન્ય—દાણા.

ઘાટ—ડોળ.

કાળે—માટે. સાર.

“ચાકરી વિના આ

ખરી નહીં”-ધંધો

કર્યા વિના રોટલા

મળે નહીં.

પાઠ ૨૬ મો.

ધરતી—ભોંય. જમીન.

ચોકેચોકે—ઢગલે ઢગલા.

અંગ—શરીર.

ખાંતે—હોંશે.

ચકી—થી.

પાઠ ૨૭ મો.

હાલ—તરત. હમણાં.

વખત—વેળા. ટાણું.

શણુગાર—લૂગડાં.

પરધેર—પારકે ઘેર.

સરસ—શોભિતો.

કાં—કાંતો. નીકર.

અર્ચનું—ખપનું. કામનું.

મતલબનું.

પેર—રીત.

પાઠ ૨૮ મો.

દશાધ—જમીનદાર.

દાખલા આપું—વાત કહું

ગમ્યો—હીક લાગ્યો.

ઉઠ્યાં—થયાં.

ઠૈયાં—છોકરાં.

પાઠ ૨૯ મો.

ગભરાવું—મુંઝાવું.

ધીરજ—સખુરી.

ખીજ્યા—ધખ્યા.

ચાંપીને—દાખીને.

પાઠ ૩૦ મો.

સંકટ—દુઃખ.

પરલોક—દેવલોક.

શુભ—સારું.

સદા—હમેશાં.

કરોડ—લાખો. ધણુજ.

હોડી—મછવો. નાનું

વહાણુ.

સિંધુ—દરિયો. સમુદ્ર.

સહીએ—ખમીએ. વે-

દીએ. ભોગવીએ.

દિન—દિવસ.

શુભ—સારું.

સરે—ચાય. બને.

તરાય—ઉતરાય.

પાઠ ૩૧ મો.

ધાખળી—કામળી.

નિમાળા—ખહુજ ઝી-

ણા વાળ.

તાપ—તડકો.

ખરે—નક્કી. સાચે.

પાઠ ૩૨ મો.

ઝરવું—ટપકવું. ઝમવું.

રોગ—મંદવાડ. દરદ.

રણિઆમણું—શોભિતું.

મુંદર.

વિખ—ઝેર.

ધમારત—સારું ધર.

પાઠ ૩૩ મો.

કુંડું—કણસહું.

પૈસાદાર—પૈસાવાળા.

મસળે—ચોળે.

ધાન્ય—દાણા.

પાઠ ૩૪ મો.

શીંગ—જેમાં કઠોળ થાય તે.

કઠોળ—જે દાણાની બે ફાડ થાય તે— મગ, ચણા, વાલ, અડદ, તુએર વગેરે.

પોપટા—જેમાં ચણા થાય તે.

પાઠ ૩૫ મો.

કિલ્લા—લશ્કર અને દારૂગોળો રાખવાનો મજબૂત કોટ.

નાળાં—વોકળા. વેહેળા. નાની નદી.

મરડીઆ—એક જાતના કાંકરા.

પહાડ—ડુંગર. પર્વત.

ડીલ—શરીર અંગ.

ધાસ—ખડ.

એકાએક—એકદમ.

સહેલાઈથી.

ખપમાં—કામમાં.

મેલાતા—જીતાતા.

પાઠ ૩૬ મો.

રાન—જંગલ. ઝાડી.

અનેક—ધણા.

પદાર્થ—જણુસ. ચીજ.

જમફળ—જમરૂખ.

જાંબુ—જાંબુડા.

વન—જ્યાં ઘણાં ઝાડ

ઉગ્યાં હોય તે. ઝાડી.

પાકે—થાય. નીપજે.

ધાતુ—સોનું, રૂપું, લૌહું, તાંબુ, પીતલ, કલાઈ વગેરે.

કચરાનાં—માટીનાં.

પાળી—છરી. ચાકુ.

પાઠ ૩૭ મો.

સેવા—ચાકરી. બરદાસ.

જંપવું—નિરાંતે બેસવું.

દાઝ—દયા.

ઉછેરતાં—મેટાં કરતાં.

નીપજે—થાય. બને.

પજવતાં—હેરાન કરતાં. કનડતાં.

સંસારમાં—દુનિયામાં.

વેદના—દુઃખ. પીડા.

માથે ચડાવવું—માનવું. હા પાડવી. કરવું.

પાળવું.

મેં આગળ—નજર આગળ.

વહાલ—હેત.

પાઠ ૩૮ મો.

અવસર—સમય. વખત. વેળા. ટાણું.

અમાપ—ધણુંજ. માપ વગરનું.

બરદાસ—ચાકરી.

દાસ—ચાકર.

ટગમગ—ટગમગુ. ડગમગુ. થરથરવું.

બે ધડીએ—થોડીવાર

પણ.

આખી ઉમર—જીવે

ત્યાં સુધી.

ટકતો નહીં—કરતો નહીં.

ખાજ—ખાવાનું.

આપથી—પોતાથી.

લેશ—જરા પણ.

બ્રાજ—શરમ.

વેડીને—ખમીને. બોગવીને.

ઉપકાર—પાડ. આભાર.

ગુણ.

સમે—વખતે.

નરનો—માણસનો.

પાઠ ૩૯ મો.
 શળ—લાંબા કાંટા.
 ધૂમતું—ધૂન.
 પરડા—આવળીઆ.
 કુંડ—કુંડ. આંધેલા
 ખાડા.
 આળાં—લોહી ભર્યાં.
 ગંધાતાં.
 ઝરેછે—ટપકેછે.
 પાઠ ૪૦ મો.
 મજૂર—દાડીઓ.
 તુરંગ—મનસુઆ.
 બહોળા—ઝાઝા.
 ધૂણાવતું—ડોકુંહલાવતું.
 માલિક—ધણી.
 શેખસહી—મજૂરતું
 નામ હતું. ન બની
 શકે એવા વિચાર
 કરનાર માણસ.
 ધાડવો—ધડો.
 ચોટું—ખજર.
 કમાવું—રળવું.
 માફ તો આખું ધર
 ભાંગ્યું—પોતાના મ-
 નમાં ધરસંસારની

નેગોઠવણધારી મૂકી
 હતી તે ભાંગી પડી.
 પાઠ ૪૧ મો.
 માળી લેતું—ખપેડો.
 બીડાપી લેવો.
 ઝોશરી—ધરનો આ-
 ગલો ભાગ.
 સાડું—ખોલી.
 હાટડાં—તાકાં.
 ભો—ખીક. ડર.
 પરશાળ—ઝોશરી
 અને ઝોરડાની વ-
 ચ્ચેનો ભાગ.
 કથો—નાળિયેરનાં
 છાલાંની વણેલી દોરી.
 છોવરાવ્યો—ચુનો દે-
 વરાવ્યો.
 રળિઆમણું—શોભિતું.
 પાઠ ૪૨ મો.
 ખિરાળે—શોભે.
 મજગરા—ખરડવાં.
 છજીયું—વાછડીયું.
 ચોરસાં—ચોખંડીછંટો
 કે પથ્થર.
 છોલાણું—છોદીધેલું.
 ચુનો દીધેલું.

આંગણું—ફળિયું.
 છીંડી—નેવાળી. વાડો.
 ખુંડીઓ—ખીંટીયો.
 મણા—કસર. ખામી.
 રેલા—રેગાડા.
 પાઠ ૪૩ મો.
 છાજે—શોભી ઉઠે.
 ચુનાળાં—ચુનાનાં.
 છોખંધ.
 નીર—પાણી.
 સુડા—પોપટ જેવુંપંખી.
 મેના—એક જાતનું
 સુંદર પંખી.
 કઠેરા—ઢેયારખી.
 ગાલીયા—ઉતની જા-
 જમ.
 ભૂપતિ—રાજા.
 ચિત્ર—છખી. મોહોફ.
 શુદ્ધ—સમજાય એવું.
 ખેટક—દીવાનખાનું.
 સેજ—પલંગ. ઢોલીઓ.
 ખાસી—મજની.
 ખિછાવી—પાથરી.
 માળીઆં—મેડીઓ.
 દુટે—પડી જાય.
 ખૂટે—થઈ રહે.

પાઠ ૪૪ મો.

સગડ—મજબૂત. હ-
લે નહીં તેવું.

ડાચું—મોઢું. જડચું.

ડાઢ—મેવડા દાંત.

વાચા—અર્થ સમજાય
એવું મોલવાની શક્તિ.

ટેકા—મદદ આધાર.
નરશી—નકારી.

પાઠ ૪૫ મો.

ખીજવું—દાઝે ભઠવું.

છેલાઈ—ફકડાઈ. રોફ.

અટવાઈને—આડો

આવીને.

છાપરાપર—ખોરડાપર.

હાલ—દશા.

પાઠ ૪૬ મો.

અદેખાં—કોઈનું સાફ

જોઈને પોતાના મ-
નમાં બજે એવાં.

ગેલ—લાડ.

ખારીલાં—દાઝીલાં.

ફૂરફૂરીઆં—ગલુડીઆં.
મોટીલાં.

ફળિયું—શેરી. પા.

આડો—કલું માને નહીં
એવો. જાકી.

લાગ—તક. દાવ.

જંપે—ભસતા રહે.

નિરાંત વળે.

અભણ્યું—નવતર.

પાઠ ૪૭ મો.

ખીલવું—પાંખડાં છૂટાં

પડવાં. કુલવું.

અંગ—ભાગ.

વેહ—ઝીણાં કાણાં.

નરી—એકલી. નકરી.

મરી—તીખાં.

પાતરાં—પાંદડાં.

પાઠ ૪૮ મો.

લાગલાગટ-રોજરોજ.

ખસખસ—અફીણનાં
ખી.

ફળુગો—કોંટો.

ખીઆં—ખી.

રોપીએ—વાવીએ.

સિંચીએ—રેડીએ.

પાઈએ.

વાલ-ઝાલર. ઓળીઆ

પાઠ ૪૯ મો.

કખૂતર—પારેવું.

વેહેળો—વોકળો.

બદલો—સાફું.

ઝાંપ—જળ. પાસલો.

તેડે—કાંઠે. આર.

પાઠ ૫૦ મો.

ક્યારડા—ક્યારા.

પરાળ-કુંડીઓ કાપ્યા

પછીને ઘાસરહેછેતે.

છાલાં—ફોતરાં.

તર-રોપ. ધર.

નીપજવે—પેદાકરે.

ભારે—બહુ.

લીલાછમ—ધણાંજ

લીલા.

પાઠ ૫૧ મો.

ખિલાડી—મોંદકી.

માંજરી - ભૂરી.

તલપ—ઠોકડો.

તીણા-ઝીણા ને અ-

ણીઆળા.

સુએ—દેખાય.

ખિગાડ—તુકસાન.

પાઠ ૫૨ મો.

સોડમાં—પડખામાં.

કાદવ—ગારો.

મળી—એકઠા થઈ.

પાઠ ૫૩ મો.

દરિયો—સમુદ્ર.

રાશ—મીઠાના મોટા
ઢગલા.

અગર—મીઠું પાકે છે
તે જગો.

અગરિયો—મીઠું પ-
કવનાર.

ઉસરડવું—ભોંયપરથી
લેધ લેવું.

મટોડી—માટી.

પાઠ ૫૪ મો.

મણીગણી—શીખી.

હોંશિયાર થઇ

નાકે—મોઢે.

પ્રમાણે—રીતે.

એકીવારે—એક સા-
મડું.

પાઠ ૫૫ મો.

પંથ—રસ્તો. માર્ગ.

પાણુ—પથરા.

લહીઓ—સારા અક્ષ-

રથી ઉતાવળો લખનારો.

ખર—ગધેડા.

એંધાણુ—નિશાની.

લાંભો—મોટો. ધણો.

છેદાયછે—ધસાયછે.

કપાયછે.

પંડિત—બહુજ્ઞમણુલો

નીપજો—થાય. બને.

અબ્યાસ—મહાવરો.

નર—માણુસ.

કાયર થઇ—થાકીજઇ.

ખરને તોલ—ગધેડા.

જેવો.

તોલ—સરખો. જેવો.

બરાબર.

પાઠ ૫૬ મો.

જંગાલ—તાંબાનો કાટ.

કાટ—મેલ. ધાતુ ઉપ-

રનો મેલ.

નરી—એકલી.

જવલ્લેજ—કોઇકજ

વખત.

તોલ—વજન.

માંજી—ઉટકી. અજ-

વાળી.

જાંખુ—તેજ વગરનું.

કટાવું—ઉતરી જવું.

નરમ—ઝટ વળે એવી.

પાઠ ૫૭ મો.

ગદીઆણો—ગા ર-

પિઆમાર.

ઓગળવું—રસ થવો.

વરક—ધાતુના બહુજ

પાતળા પાનાં.

તાવ—તાસ. કાગળ.

વાવ—મોંવાળા.

તાપથી—દેવતાથી.

મસ—ઝઝો. ધણો.

આંચ—દેવતાની ગરમી.

પાઠ ૫૮ મો.

અચંખો—નવાઈ

છેડી—દુઃખ દઈ.

સંપ—હળીમળીને

હેવું તે.

ટેકો—મદદ. આધાર.

નખળા—ખળ વગરના.

પાઠ ૫૯ મો.

ટીખળી—મસ્કરાં. તો-

ફાની.

અટક્યાળાં—આળવી-

તરાં.

અડપલાં—અટક્યાળાં.

નિરાંત—શાંતિ. સુખ.

માંકડા—રાતા મોંના

વાંદરાં.

ભુસકા—કૂદકા.

લટકાવી—ટીંગાડી.

ચીડાય—ધખે.

પાઠ ૬૦ મો.

ચંડાળ—પાખી માણુસ

માણુસને મારી ના-

ખનાર.

ઇનસાફ—માય.

દશા—હાલ.

શાહેદ—સાહેદી.

અરે—દયા. દાઝ.

ગળેપકુ—લુચ્ચી.

હાથ ઉઠાવુંછું—મારો

નથી એમ કહુંછું
હવાલે ક્યો—સોંપ્યો.

આપ્યો.

શિક્ષા—સળ.

પાઠ ૬૧ મો.

અઠવાડીઁ—સાત દિ-
વસ.

સરત—ખખર. ધ્યાન.

રવિ—સૂરજ.

સોમ—ચાંદો.

પાઠ ૬૨ મો.

પહોર—ત્રણ કલાક.

ગા ઘડી.

મહિનો—માસ. ૩૦

દિવસ.

મધરાત—અડધી રાત.

પખવાડીયું—૧૫દિવસ.

પાઠ ૬૩ મો.

ખકારો—ધામ.

વાયરો—પવન.

લોટા—કળશીઆ.

ધીર—હાલે ચાલે નહીં
તે. જે એકની એકજ

જગોએ રહે તે.

પાઠ ૬૪ મો.

લહેરો—કુંડાળાં. મોખાં

જુકિત—કળા.

ઇશારત—નિશાની. સાન.

પ્રવાહી—જેનો રેલો

ચાલે તે—પાણી, દૂધ,

તેલ, પવન વગેરે.

નાદ—અવાજ.

મુંગા—જે બોલી શકે

નહીં તે.

ઘાટ—ડોળ. આકાર.

ઉપરાઉપરી—એક પ-
છી એક.

જન્મ બેહેરા—અવત

રે ત્યારથીજ બેહેરા.

પાઠ ૬૫ મો.

ટાટ—શણીઆં. ગુ-
ણીઆં.

બેળ—લાહી.

સાહેબખાની—ઘણા

સારા કાગળ.

કાગદી—કાગળ વેચ-
નાર.

ધા—દસ્તો. ૨૪ તાસ.

ડોવીદેવું—એક રસ ક-

રી દેવું. મેળવીને હ-

લાવવું.

સફેદ—ધોળો.

કરકરા—ખડખડા.

કુટી નીકળે—એક બા-

જુએ લખેલું બીજી

બાજુએ દેખાય તે.

પાઠ ૬૬ મો.

દેશાવર—બીજો મૂલક.
પરદેશ.

ઝળઝળીઆં—આંસુ.

ઠોઠમોઠ—અમણ. મૂરખ.

ફાળ—બીક.

નામું—લખવાનું. હિ-

સાખકિતાખ.

ઘણી—વર.

માઠી—ખરાબ. મર-

ણ પામ્યાની.

લાજ મરવું—શરમાવું.

પસ્તાવો—ઓરતો. અ-

ફસોસ.

પાઠ ૬૭ મો.

અભિમાન—ખડાઈ.

અહંકાર. હુંપદ. હું-

પણું.

સરદાર—ઉપરી.

રાય—રાજ.

મૂરખનો રાય—મોટો

મૂરખ.

ઉર—મન. ચિત્ત. હિ-

લ. હૈયું.

નિશાની—એ'ધાણુ.
સાર—સાફ. રૂં.
અસાર—નરસું. ખ-
રાખ.
વહેમભરી—વહેમવા-
ળી. ખોટી.
અકતો—લવતો.
જન—માણસ.
અપાર—ધણુંજ.
વડી—મોટી.

પાઠ ૬૮ મો.

વૈતરૂં—મજૂરી. મહે-
નત.
અમીર—ઉમરાવ. મો-
ટા માણસ-
ગુણુ—ફાયદો.
ધીરજ-સખુરી. શમતા

પાઠ ૬૯ મો.

દેહલું—ઢોર બાંધવાની
જગો. તખેલો.
ન્યાલ કયો—પૈસાદાર
બનાવ્યો.
બેદ-કારણ. જાડી વાત.
ધન—પૈસા. દોલત.
ચર—દેગડો.

પાઠ ૭૦ મો.

શેતૂર—એક જાતનું
ઝાડ.

પતંગીઉં—જીવડું. કુડું.
તાંતણો—દોરો. તાગડો.
કોશેટો—ખારેક જેવી
લાંખી દડી. (ચિત્ર
જીએ.)
ખદખદતું—ખહુજ ઉ-
નું. ધગધગતું.
હીરાગળ—રેશમી. હાં-
રના.

મૂગટા—રેશમી ઘો-
તીઆં.

કીનખાખ—કસખી
ખુદાવાળું રેશમી
લૂગડું.

ગજીઆણી—અટલસ.
મશરૂ—એક જાતનું
રેશમી લૂગડું.
રેશમ—હીર.

ઉકેલી લે—વીંડી લે.

પાઠ ૭૧ મો.

માતેલો—ખહુજખરો.
ખહેકેલો.
સાંઢ—આખલો. ગોધો.
તોખા—રાડ. ત્રાસ.
આંટો—ફેરો.

તુચ્છ—ખહુ હલકો.

ધરાધને—પેટ ભરીને.

હાથ ચલાવવો—મારતું.
વેદના—પીડા. દુઃખ.
પલકવારમાં—જરા
વારમાં. ઝટવારમાં.
હાથ ચલાવવો ઘટતો
નથી—મારવો વા-
જખી નથી.
અંતે—છેવટે.

પાઠ ૭૨ મો.

સાંઠીઓ—આખલો.
બળદ.

ગર્વ—શેખી. અભિ-
માન. પતરાજી.

માયાનો—હરાવે એવો-
શેરને માથે સવાશેર
હોયજ—એક કરતાં
ખીજે વધારે બળ-
વાન હોય જ.

અટવાતો—ભરાનો.
ગુચવાતો.

કેવળ—ખીલકુલ.

પાઠ ૭૩ મો.

કામળ—નાનું ને રૂ-
પાળું. નાજુક.

રમૂજી—આનંદી.

ચંચળ—ચાત્રાક. હાં-
શિયાર.

રવાટાં—બહુ જીણા
ને ઢુંકા વાળ.
કામની—અપની.

પાઠ ૭૪ મો.

પાપ—અપરાધ. ન
ઠાંરું કામ.
છેતરવું—ઠગવું.
દીઝો—પાનનો પ-
ડીઝો.

કરડી—ગુરસાવાળી.
ડીલ બગડયું—માંદો
પડયો.

સરત—નજર.
નીચ—હલકું.

પાઠ ૭૫ મો.

તરવું—પાણીની ઉપર
રહેતું.

ટંકેટંક—કાંઠા સુધી.

મંદિર—દેરું.

જોશી—જોશ જોનાર

પળ—ધડીનો સાઠમો

ભામ.

કાષ્ટક—ધાત.

વહે—સાર. નાનું કાણું.

વાપરતાં—કામમાં લા-

વતાં.

પાઠ ૭૬ મો.

મહોર—૧૫ રૂપિયાની
થાયછે.

તાલેવર—પૈસાદાર.

ભારે—મોંઘી.

પાલવ—મોટા પટાની
કાર.

લોટા—કળશીઆ.

લોટી—ટ્યુડી. ટોલી.

પાઠ ૭૭ મો.

નાખુશ—નારાજ.

ટટાર—સીધા.

પોતીકાં—પોતાનાં.

ગમ—તરફ. બાગુ.

સાન—બાન.

પાઠ ૭૮ મો.

વાચા—જેનો અર્થ ર-

મન્ય એવી બોલ-

વાની શક્તિ.

અક્કલ—બુદ્ધિ.

પુણ્ય—ધર્મ.

ભાન—અબર. સમજ-

ણ.

પાઠ ૭૯ મો.

કાંચળી—કાપડું. કમ-

ખો.

ઉતરીગયાં—ઝાંખા પ-
ડી ગયાં.

પાઠ ૮૦ મો.

નિંદે—વાંકું. બોલે. વ.
ખોડે.

બળવંતા—બળવાળા-
કલેશ—કંકાસ. કજીએ.

હળતાં મળતાં—સં-

પસંપીને રહેતાં.

ચેન—ગમત. મમ.

શોક—દિલગીરી.

સદા—હમેશાં.

લોક—માણુસ.

લેશ—જરાપણ.

માતા—મા.

મળી—ભેગા થઇ.

પાઠ ૮૧ મો.

કરા—અંધારી ગયેલા.

પાણીના કકડા.

ધુમર—ધુમસ.

ઝાકળ—ઓસ.

રૂપ—આકાર.

હાર—બહુજ ટાઢ.

બરફ—પાણી ઠરીને

તેનું ઢેકું થઇ જ-

ય તે.

ગગન—વાદળ. આકાશ.

વેગળે—આધે. છેટ.

પાઠ ૮૨ મો.

સાપ—એર. નાગ. સર્પ.

મધ્યમ—સાધારણ.

પુષ્કળ—ધણાજ.

ચેલી—કાથળી.

ધોંચે—ખોસે.

જખમ—ધા.

પ્રસરે—ફેલાય.

ધટતાં—જોઈએ તેવાં.

ખરડો—વાંસો. પીઠ.

પાઠ ૮૩ મો.

સિંહ—સાવજ.

જીવદાન—મોતમાંથી

ઉગારવું.

મહારાજ—મોટારાજ.

કાલાવાલા—કરગરવું.

આજિજી.

સામર્થ્ય—જેર. બળ.

ટાળીશ—કાઢીશ. મ.

ટાડીશ.

શેખી—ખડાઈ. ફુલ.

પતરાજી.

ધેલો—ગાંડો.

પાઠ ૮૪ મો.

હાજર—તૈયાર.

બખ્ખવશે—કરશે.

દાસ—ચાકર.

પ્રસંગ—વખત. ટાણું.

બદલો—સાદું

ફાંફાં—ગોથાં.

જળ—ફાંસો. પાસલો.

પાઠ ૮૫ મો.

ખોયાં—ભીંડીના છો-

ડની સાંકીઓ.

રેસા—દોરા. તાંતણા.

સુતળી—શણની દોરી.

ટાટપટી—સુતળીના

વણેલાં ગુણીઆં.

માણસપૂર—માણસ

જેવડાં જિયા.

પાઠ ૮૬ મો.

વાહ—શેરડીનું ખેતર

ખેલ—ખાડો. ખો.

ખંડેર—પડી ભાગેલાં

મકાન.

મેદાન—ચોગાન. ખુ-

લ્લી છૂટી જગો.

ચોરીથી—છાતુમાનું.

નુકસાન—ખગાડ.

માંસ—ધોસ.

પાઠ ૮૭ મો.

દોભીઓ—ખડુજલાલયુ.

જમણવાર—નાતવરો.

પડપૂછ—પૂછગાછ.

લાભ—નફા.

પાઠ ૮૮ મો.

ધૂતારા—છેતરનાર. ઠગ.

નાદાન—મૂરખ.

આદમી—માણસ.

વસતા—રહેતા.

ખપ—જરૂર.

ચુપ થયો—ખોદ્યો

નહીં.

પાઠ ૮૯ મો.

વાણુ—શીંદરી.

કોહવરાવી—સડી જવા

દઇ.

ટકાઉ—મજબૂત.

પાઠ ૯૦ મો.

ખુંધ—ઢેકા. કંઠ.

ઉંટ—સાંઢીઓ.

રેતાળ—વેળવાળી.

સંદેશો—સમાચાર.

રણુ—રેતીનું મેદાન.

ચરખી—શરીરની ચીસઠ—હોડીને મોટી ચા-
કણી ધી જેવી ઘોળી
ચીજ.
પોષણ—ગુજરાન.
સાંઠણી—ખડુ ઝડપ-
થી ચાલનારું ઉંટ.
તરેહવાર—નવાઈ જેવું
પાઠ ૯૧ મો.
વનરપતિ—ઝાડપાલો.
લીલોતરી.
વેલા—ભોંયપર પથરાતા
છોડ.
કંદ—જમીનની અંદર
થાય તે—રતાળુ, ડુંગ-
ળી, બટાટા વગેરે.
ચડે—પાકે.
કુમળાં—કુણાં.
પાઠ ૯૨ મો.
સેકટો—સરગુઓ.
રીગણાં—વંત્યાક.
નારંગી—ગળ્યા લીંબુ.
લીલવા—લીલા દાણા.
કોળું—પતકાળું.
વાલ—ઓળીઆ. ઝાલર.
દુધી—નઈ.
પાઠ ૯૩ મો.
પાર—કાંઠો. કિનારો.

સઠ—હોડીને મોટી ચા-
દરો જેવાં લૂગડાં
ખાંધેછે તે.
મછવો—હોડી.
સામાન—જથ્થાસ.
માછી—ખારવા. વહાણ
ચલાવનાર.
તોપ—ખડુજ મોટી
ખંઢૂક.
ભાગ્યે—પરાણે. માંડ.
પાઠ ૯૪ મો.
બિહામણી—બીક લાગે
એવી.
મધમાખ—મધ બના-
વનારી માંખી.
રાની—વગડાઉ.
જેતાં જેતામાં—થોડી
જ વારમાં.
પાઠ ૯૫ મો.
ભચરડી—બીંસી. કચરી.
માણસપર આવેછે—
માણસને મારવા
આવેછે.
જવલેજ—કોક વખત.
છેડશે—હરકત કરશે.
કિડે—વાંસે. પછવાડે.

પાટ ૯૬ મો.
હલકી ધાતુ—તોલમાં
ને કિંમતમાં હલકી
ધાતુ—તાંબુ, જસત,
સીસું, કલધ વગેરે.
મેળવણી—મેગ.
કંસારા—તાંબા પીત-
ળનાં વાસણ ધડનાર.
કલાઈધડા—કલધના
વાસણ ધડનાર.
નરી—નકરી. એકલી.
પાઠ ૯૭ મો.
ગોળીઓ—સીસાની
નાની લખોટીઓ.
છરા—સીસાની નાની
કડકીઓ.
કાંતી લોહું—ચીનાઈ પ-
તરાં.
પીતળ—તાંબુ ને જ-
સતની મેળવણી.
કાંસુ—તાંબુ ને કલધ-
ની મેળવણી.
પાઠ ૯૮ મો.
મોસમ—રત. (શિ-
યાળો, ઉનાળો, ચૈ-
માસ.)

આંખાગાળો—કેરીઓ
 આવવાનો વખત.
 ટેટી—સાકરગોટી.
 તળીયું.
 ટૌકા—કાયલનું બોલવું.
 કુંપળ—ફણગા.
 મોર—આંખાનાં ફૂલ.
 કદબોલ—લહેર. આનંદ
 રાએણુ—રાણ્યો.
 બકારો—ધામ. કઠારો.
 કાયલ—એક જાતનું
 પંખી.
 પાઠ ૯૯ મો.
 ધમધોર—બહુજ અં.
 ધારૂં.
 ચમકારા—ઝબકારા.
 ગજના—મે ગાજેછે તે.
 પૂર—નદીમાં ખુબ પાણી
 આવે તે. રેલ. પા-
 ણીનો ઘોડો.
 દુકાળ—અનાજ ન પાકે
 એવો વખત. કાળ.
 કડાકા—મોટા અવાજ.
 કાટકો—ધણાજ મોટે
 બિહામણો અવાજ.

એલી—ધણા દિવસ
 સુધી લાગણાગટ વર.
 સાદ આબ્યકરે તે.
 તર—બરાબર. પળલે-
 લી. તાજ.
 મણા—કસર. ખામી.
 પાઠ ૧૦૦ મો.
 હિમ—અરફ.
 હુંઠવાવું—ટાઢથી ઠરી
 જવું.
 તેજનો—એલાયચી,
 લવીંગ, જયફળ,
 જવંત્રી, તજ વગેરે
 મસાલો.
 મહામહા—બહુબહુ.
 તાપણી—તાપ.
 પાઠ ૧૦૧ મો.
 ચૂડા—બલોયાં.
 દુશ્મન—શત્રુ. વેરી.
 અટપટી—છુટે નહીં
 એવી. અધરી.
 પાઠ ૧૦૨ મો.
 છત—વધારો.
 ગોતર—સુકાએલી લાદ
 કે છાણુનો ભુકો.
 ખાતર.

કસણુવું—ખુંદવું. મસ-
 ણવું.
 પણો—ઝીણી વેણ.
 અલગ—જૂદું.
 વળતી—પછી.
 પાઠ ૧૦૩ મો.
 કોલ—ધૂળ કે ચુનાનો
 ગારો.
 છો—ચુનો.
 થીર—ટટાર.
 મટાડું—માટી. ધૂળ.
 પાઠ ૧૦૪ મો.
 ખલાસી—વાંઝા. ખા-
 રવા.
 બારોટીઆ—પાટડા.
 લગ—ગે. મોભ અને
 મોતીઆની વચ્ચેની
 આડી.
 કામડાં સરડેછે—ખપે-
 ડો બનાવેછે.
 પકવાસા—લાંબી પા-
 તળી લાકડાની ચીથો.
 કામડાં—વાંસનીચીપો.
 કરાઈ—લાકડાંવહેરનારો
 પાઠ ૧૦૫ મો.
 ઝોજર—કારીગરનાં
 લોઢાં. રાય.

ગજવેલ—પાકું લોહું.
ખરું લોહું. પોલાદ.
ઐરણુ—જેના પર સોની
લુહાર વગેરે હથોડાથી
ઘડેછે તે.

ખરડવાં—મળગરા.

ખાઠ ૧૦૬ મો.

નિરાશ—આશાવગરનો.
વસમો—આકરો. મુ.
સ્કેલ.

સાંસા—ઐરતો.

ગખડું—ઢળી પડવું.

નિકાલ—તોડ. છુટકો
અડોઅડ—છેક પાસે-
પાસે.

ચારો—ખાવાનું.

પૂરા થાય—મરી જાય.
ચોતરફ—ચારે બાજુ.

ખાઠ ૧૦૭ મો.

તમાશો—નવાઈ જેવી
વાત. ખેલ.

ચતુરાઈ—હાંશિઆરી.

વેગળું—છેડું. આધું.

હઠ—મમત. જક.

રંગ છે—સાબાશ છે.

જીવ ખોત—મરી જાત.

ખાઠ ૧૦૮ મો.

જીડવાં—કાસનાં ફળ.

સુતરાઉ—સુતરનાં.

ખોત—કપડાનું જાડા-
પણું.

ખાદી—વેળું. પાણકારું
અંગરખુ.—કેડીકું.

મરી—તીખાં.

ખાઠ ૧૦૯ મો.

ખિંબ—તેજવાળો આ-
કાર.

ગાઉ—કોશ.

ખાઠ ૧૧૦ મો.

ચંદ્રમા—ચાંદો.

અળાયો—ઓળાપો.

દર્પણુ—આબલું.

પૂનેમ—અજવાળીઆ-
નો છેલ્લો દિવસ.

મુદલ—ખિલકુલ.

ખાઠ ૧૧૧ મો.

કલાક—રા. ઘડી. અવર.

મિનિટ—કલાકનો ૬૦
મો ભાગ.

ચિત—મન. ધ્યાન.

ખાઠ ૧૧૨ મો.

આબલાં—વાદળાં.

જલદ—ઝડપથી ચા-
લનારો.

ઝહ—આકાશમાં જેનું

થીર તેજ દેખાયછેતે.

સેકડો—ઘણા સો.

મગન—ભાદળ. આકાશ.

થીર—હાલે ચાલે ન-
હોં એવું.

અ—અણુસમજી.
મૂરખ.

ફાળ—ખીક. ધાસકો.

અમાસ—અંધારીઆ.

નો છેલ્લો દિવસ.

ધરી રાખીએ—ઝાલી
રાખીએ.

ખાઠ ૧૧૩ મો.

ગરમી—તાપ. તડકો.

ખાઠ ૧૧૪ મો.

મેહ—વરસાદ.

કૃપા—મહેરબાની.

ખાઠ ૧૧૫ મો.

આસપાસ અડખે-
પડખે.

આભાસ—દેખાવ.

અંતર—મન. દિલ.

ચાસ—સાંતીડાથી પ
ડેલા લિટા.

વિધપતિ—પરમેશ્વર.

જગતનો ધણી.

વાસ—રહેઠાણ.

ખોળવું—જોતવું શોધવું.

કણી—જરા પછુ રજ.

ખાટ—વિચાર. મન.

સુમા.

તાત—ખાપ.

જગનો તાત—પરમે-
શ્વર.

જગકર્તા—પરમેશ્વર.

દુનિયા બનાવનાર.

હામ—ઠેકાણું. મુકામ.

સર્વ વ્યાપક છે—અધે

ઠેકાણે છે.

પાઠ ૧૧૬ મો.

શ્વાસ—સાસ. દમ.

નાડી—નાડ.

પાઠ ૧૧૭ મો.

ભાવ—ઉમંગ. હોંશ.

પ્રીતિ.

ઠાઠ—ભભકો.

ભેદ—ઉંડી વાત. કા

રણુ.

છળ—કપટ.

ઠાણો—અમથો. ખાલી.

પળા—ધોળા વાળ

ઘડપણમાં આવેછે તે.

કુડી—નહારી.

શીખ—શીખામણુ.

શિક્ષા—શીખામણુ.

અંતરે—મનમાં.

તજ્જે—મૂકી દો.

ખડેલું—ખડી ગયેલું.

તુડી ગયેલું.

કળે—કળા કરીને.

છુપાવે—છાતું રાખે.

આળ—તહોમત.

વાળ—મોંવાળા.

તણો—નો.

ગળીનો—નામોશીનો.

ડાધ—ઝાંઝન.

પાઠ ૧૧૮ મો.

પ્રાણી—જેનામાં જીવ

હોય તે જે હાલી

ચાલી શકે તે.

સંધાં—તમામ.

મૂલક—દેશ.

પાઠ ૧૧૯ મો.

મોગરો, ચંબેલી એ

ફૂલનાં નામ છે.

સોરમ—ગંધ.

ભલમનસાધ—ભલપણુ

પાઠ ૧૨૦ મો.

રઝળવું—રખડવું.

વાણોતર—ગુમાસ્તો.

ઉધરાણી—પૈસા લહે-

ણા હોય તે માગ

વા તે.

પીતાંબર—રેશમી મૂ-

ગટો.

વેલા—દુઃખ. ખોટ.

જીજી—બહુ થોડા.

કાપડીઓ—દોશી વા-

ણિઓ.

વાયદો—વદાડ. ઠરાવ.

પુરું કરતી—પેટભરતી.

પાઠ ૧૨૧ મો.

ગજવું—ગુંજું.

લેખ્યું—ગણકાર્યું.

વાપરવાને—ખરચવાને.

મગન—રાજી.

પાઠ ૧૨૨ મો.

ગૃહસ્થ—પૈસાદાર મા-

ણસ. આખરદાર.

આખલો—બળદ.

સમાલવા—સંભાળવા.

જળવવા.

ખીધો—ડયો.

વીલે—ઝાંખે.

રજા આપી—કાઠી

મૂક્યો.

મદારી—ખાજીગર. વાં-

દરા, રીંછ વગેરે જ-

નાવરને રમાડનાર.

ઉદાસ—દિલગીર.

ફેરો—આંટો ધડકો.

પાઠ ૧૨૩ મો.

તોતડા—જેની જીભ

ઝલાતી હોય તે.

અતડું—ખરાબ.

પાઠ ૧૨૪ મો.

સ્પષ્ટ—ચોખ્ખું.

પાઠ ૧૨૫ મો.

કાળજી—ચીનટ.

પાઠ ૧૨૬ મો.

મહાવરો—ટેવ આપે.

નિયમ-ધારો.

પાઠ ૧૨૭ મો.

ક્ષિપિ-લખવાના અ-

ક્ષર

સળંગ-આખી.

ધોરણુ—રસ્તો.

પાઠ ૧૨૮ મો.

ધનામ—સરપાવ.

મુશ્કેલ—અધરૂં.

પાઠ ૧૩૧ મો.

ચતુર—ડાહો.

નંગ—રત્ન.

પાઠ ૧૩૨ મો.

ધર્મ—પુણ્ય.

ફેલ—ઢોંગ.

ધમકાવીને—ખીવરાવી-
ને.

પાઠ ૧૩૩ મો.

ભોળું—છેતરાય એવું.

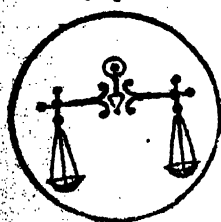
ખળ—લુચ્ચું.

લક્ષણુ—આચરણુ.

પાઠ ૧૩૪ મો.

તરેહ—ગત.

પુરતક—ચોપડી.

ત્રીજી ચોપડીની કવિનાની સમજૂતી.

પાઠ ૩ જો. સદાયરણુ.

જે માણસ દુનિયામાં અવતાર લેધને પહેલેથીજ સારા ગુણથી ચાલવાનું સમજેછે તે સહેલાઈથી સુખ મેળવેછે. ૧. પોતે જે વાતો જાણતો હોય તેજ કરે, સારાં વચન બોલે, બીજા ઉપર ગુસ્સે થાય નહીં તે ડાહ્યો છે એમ સમજવું. ૨.

પાઠ ૬ કો. ગાળાગાળી.

નહારા માણસ નહાઈ બોલતાં ખરાખ ગાળો ખાય (તેથી) એવા મોટા મૂરખની દુનિયામાંથી આખર જાયછે. ૧. જે માણસ બુંદું બોલે, પોતે ગાળો દે ને ગાળો ખાય, તેને મૂરખ જાણ્યો, અને તે બહુ દુખીઓ થાયછે. ૨. જે છોકરો કે છોડી જેવાં વચન બોલે તેવીજ ભાઈડા અને બાઈડીઓમાં તેની આખર થશે. ૩.

પાઠ ૮ મો. સંધરો કરવા વિષે.

જુઓ કે કીડી જાતે જનાવર છે તોપણ દાણાનો સંધરો કરેછે તમારે એમાં સંધરો સાથ મળીને સંપત્તી રહેછે. ૧.

પાઠ ૧૩ મો. પોપટ.

પોપટ પાંજરામાં બેઠો બેઠો મીઠા મીઠા બોલ બોલેછે, તે સાંભળતાં બધાં માણસોને મનમાં ધણોજ હરખ થાયછે. ૧. તેની ડોક કાળો કાંઠલો હોયછે, ને તેનું નાક રાતું અને નમેલું છે, તે શરીર લીલા રંગનો છે, અને તે પોતાના ધણીની બીક રાખેછે. ૨. તે મીઠું બોલેછે તેથી માણસને ધણુંજ હેત ઉપજેછે, માટે પોપટને માણસો હેતથી પાળેછે પણ કોઈ કાગડાને પાળતું નથી. ૩.

પાઠ ૨૦ મો. ચોખ્ખાઈ.

બધી જાણસો ચોખ્ખી રાખવી, અને લૂગડાં પણ ચોખ્ખાં પહેરવાં, ઘર આંગણાં પણ ચોખ્ખાં રાખવાં, (આ પ્રમાણે) ચોખ્ખાઈ.

શરીર સુખી રહેછે. ૧. માખી માપ રાખીને મધનું પોડું સાફ
બનાવેછે, (તેમાં) ડાખાડુધી દેખતા નથી, પણ ખરેખર ચોખ્ખા આ-
બલા જેવો જણાયછે. ૨. ચોખ્ખાઈથી આપણું મન રાજી
રહેછે ને શરીરનો રંગ સારો થાયછે. ચોખ્ખાઈથી ચાર સારા
માણસોમાં માણસોને માન મળેછે. ૩.

પાઠ ૨૩ મો. આમલી.

મા અને દીકરીનું નામ એક જ છે એમ અક્ષરથી જણ્યું. તેનો
હમેશાં ધરોધર નિયમ પ્રમાણે ખપ પડેછે. મા તો એકને એકજ
ઠેકાણે રહેછે ને એક તસુ પણ ચાલતી નથી; પણ દીકરી તો ગામેગામ
ઘણી મોજ માણેછે. વળી તે દીકરીનો દીકરો (આમલીઓ) તેની મા-
નો બાપ થાયછે. (હવે) શામળ કવિ કહેછે કે ડાહ્યા માણસો તમે
સમજી. મેજો, તે દુનિયામાં જણીતી છે. ૧.

પાઠ ૨૪ મો. મહેનત વિષે ભાગ પેહેલો.

પીવાનું, ખાવાનું તેમજ શરીરપર પહેરવા ઓઢવા માટે રાતા
પીળા રંગના લૂગડાં મહેનત કરીએ તોજ મળેછે. ૧. ધરતીમાંથી
દાણા તો ઢગલેઢગલા થાયછે પણ જો હોંશથી (જમીન) ખેડે નહીં
તો પછી શું ખાય? ૨. આપણને પરમેશ્વરે બધા ઉપાય આપ્યાછે
પણ કાળતણ અને વાસણ વગર શી રીતે રાંધી શકાય ?

પાઠ ૨૭ મો. મહેનત વિષે ભાગ ૨જો.

(ઉપરની—૨૬મા પાઠની કવિતામાં જે વાત કહીછે) તે તો તું
તૈયાર કર, અથવા કોઈ કરી આપે ત્યારે તારા કામનું તેજ વખત થાય.
૧. લૂગડાં કાંઈ જાડે તૈયાર લટકતાં નથી પણ જો (કપાસ
વાવે, કાંતે અને વણે તો તેનાં સારાં લૂગડાં થાયછે. ૨. માટે
માથાને ઘેર કે પારકે ઘેર રહીને જો મહેનત કરે તો ચાકરી કરવાથી
જાડી રીતે રાંધેલો મળે. ૩.

પાઠ ૩૦ મો. સાચ.

બધાં દુઃખ વેઠીએ પણ સાચી વાત કહીએ, તો દેવલોકમાં સુખ મળે (અને અહીં પણ) રાત દિવસ સુખી રહીએ. ૧. સાચું બોલવું તે હમેશાં સાચું છે ને જૂઠું બોલવાથી દુઃખ જણાય છે. લાખો ઉપાય કરી જુઓ પણ સાચું બોલવાથીજ સુખ થાય છે. ૨. સાચું બોલવાથી હમેશાં (આપણું) કામ થાય છે, પણ જૂઠું બોલવાથી બરાબર થતું નથી, જેમ કાગળની હોડી કરીએ તો તેથી દરિયો તરાતો નથી તેમ. ૩.

પાઠ ૩૪ મો. ધાન્ય.

બાજરીના કુંડામાં બાજરી અને કણસલામાં જીર થાય છે. જીંબીમાં ધળાં, ડાંબર ને જવ થાય છે. ૧. તલસરામાં તલ ને શિંગોમાં બધાં કઠોળ થાય છે. ચણુના પોપટા થાય છે ને શેરડીમાંથી સાકર ને ગોળ થાય છે. ૨. ચોમાસાના ચાર મહિનામાં બાજરી અને જીર થાય છે તથા શિયાળામાં ધળાં અને ચણા એ સર્વે તૈયાર થાય છે. ૩.

પાઠ ૩૮ મો. માખાપના ગુણ.

(બાળપણમાં) પગ બરાબર સીધો રહેતો નહોતો. (ટચુમચુ થતો) ખાવાનું ખાઈ શકતો નહોતો. પોતાની મેળે ઉડી પણ શકતો નહોતો. અને જરા પણ લાજ નહોતી. ૧. એ વખતે બાળક ઉપર માખાપે દયા આણી, પોતે દુઃખ ખમીને બાળકને સુખ આપે, એ ગુણ પાર વગરનો છે. ૨. એવે વખતે કોઈ ઘડી પણ ચાકરી કરે તો આખી ઉમર સુધી તે ચાકરી કરાવતો જ માણસ ચાકરી કરનારનો ચાકર થઈને રહે. ૩.

પાઠ ૪૩ મો. ધર વિષે.

છત્ત, જળીઓ, અને મેડીઓ એ ધણું શોભેછે, અને આ-
રીએ તો સારું બારણું શોભેછે. રસોડાં ને પાણીઆરાં સારાં બના-
વ્યાંછે. (તે) ઇંટથી ચણેલાં ને ચુનાવાળાં દેખાયછે. ૧. ટુટે
નહીં તેમ ખૂટે પણ નહીં એવાં પાણીનાં ટાંકાં બંધાં છે. (તેમાંથી)
લોઢા વાંકા વળી પાણી ખેંચીને પીએછે. સૂડા અને મેના મીઠા અ-
ને ચોખ્ખા બોલ બોલેછે, કે જેનાં પાંજરાં પીતળથી જડેલાં અને
રંગેલાં છે. ૨. બેઠકા, કઠેરા અને અગાશી બનેલાં છે; સુવાને
વાસ્તે પલંગ અને હાંચકવાને માટે ખાટ સારી છે. પોતાને ગમે તે-
વી રીતે ગાલીચા પાંચ્યાં છે, (અને) સારા રાજાઓનાં ચિત્ર બીંત
ઉપર ચીતર્યાંછે. ૩.

પાઠ ૫૫ મો. થોડે થોડે ભણવા વિષે.

માણસ ભણતાં ભણતાં પંડિત થાય, અને લખતાં લખતાં
સારા અક્ષર લખનારાં (લહીઓ) થાય. (રાજ) ચાર ચાર ગાંઠ
આલતાં લાંબો રસ્તો હોય તે પણ ખૂટી જાય. ૧. પોપટ
પણ મહાવરાથી બોલ બોલતાં શીખે છે (માટે) કાયર થઈને જે મા-
ણસ આળસ કરે તેને ગધેડા જેવો જાણવો. ૨. કુવા ઉપ-
રના જે કાણ પાકા કાળા પથરા હોયછે તે પણ દોરડાંથી (ધીમે-
ધીમે) ઘસાઈ જાયછે એ ભણવાના કામમાં એંધાણ લેવું. ૩.

પાઠ ૬૭ મો. સખાઈ વિષે.

મૂરખ (માણસ)ને માથે શીંગડાં કે એવી બીજી કાંઈ નિશાની
હોતી નથી, પણ જેને સારા નરસાની સમજણ નથી તે માણસને
મૂરખ જાણવો. ૧. જેને એક અક્ષર પણ આવડે નહીં તે
મનમાં ઘણોજ અહંકાર રાખે તેને દુનિયામાં બધા મૂરખનો ઉપરી
જાણવો. ૨. જે વહેમ ભરેલી મોટી મોટી વાતો, ઘણી ઘણી
લવતો જાય અને કાંઈની શીખામણ સાંભળે નહીં તેને મૂરખનો
રાજ જાણવો. ૩.

પાઠ ૮૦ મો. લાકબેન વિષે.

(ભાઈ કહેછે કે) બેન, આપણે બન્ને જણ મળીને સંપીને ર-

મીએ તો સુખ થાય ને મન પડે. (કાંઈ છોકરાં) વઢે ને રૂએ તો ધણી દિલગીરી થાયછે, (તેમજ) આખરૂં ઓછી થાયછે ને માણસો વાંકું ખોલેછે. ૧. હે બળવાળા પરમેશ્વર આપ, તું અમને હમેશાં સંપ આપ, કે જોથી કરીને અમારા દિવસ સુખમાં જાય અને કોઈ દિવસ જરા પણ કષ્ટો થાય નહી. ૨. છોકરાં હળીમળીને રહેતાં હોય, કદીએ વઢતાં કે રાતાં ન હોય; રમે, જમે ને ગીતો ગાય તો તેઓની મા મનમાં ખુશી થાય. ૩.

પાઠ ૧૧૬ મો. સર્વવ્યાપક ઈશ્વર વિષે.

(આપણી) અડખેપડખે, વાદળમાં, ખડ ને ચાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનો વાસ છે, એમ આપણા મનમાં જણાયછે. ૧. જમીનમાં બોંયરાની માંહે પેસીને કાંઈ વાત કરીએ તેમજ મનમાં કાંઈ વિચાર કરીએ તે પરમેશ્વર જાણેછે. ૨. રજ મૂકવા માટે ખાલી જગો જોતીએ તો પરમેશ્વર વગરનું ક્યાંઈ પણ ઠાણું ઠેકાણું મળશે નહીં, (કારણ કે પરમેશ્વર બધી જગોએ છે.)

પાઠ ૧૧૭ મો. છોકરાંને શીખામણ.

(હે બાળકો) હું તમને સારી શીખામણ શીખવું તે સુખેથી શીખો. નહારા માણસની નહારી શીખામણ ન માનો. જે તમે હોંશથી બણો તો ધણી વાતનાં કારણ જણો માટે હે બાળકો તમે આ વાત મનમાં રાખો. ૧. નહારી ચાલ ચાલો નહીં પણ સારી ચાલ ચાલો ને ઠગાઈનો ખોટો ડોળ છોડી દો. કાંઈનું ધડેલું ધરેલું પડી ગયેલું કે ખડી ગયેલું હોય ને તે તમને જડે તો જમને કહો કે તે મને જડયું છે. ૨. જે દગાથી કે કળા કરીને કાંઈને છેતરીને જે છાનું રાખે (તેની) માણસોમાં આખરૂં ઓછી થાય ને માથે તહોમત આવે. પછી જ્યાં સુધી પળીના (ધોળા) વાળ આવે ત્યાં સુધી પણ તે ગળીનો ડાઘ (ખોટા કામથી કલંક લાગ્યું હોય તે) છોડતાં છુટતો નથી.

ઉખાણાં.

- (૧) બે હાથ બોંયમાં બારસેં ગામ, એ શું ? નકશો.
 (૨) ભમે ભમે પણ ભમરો નહીં, કોટે જનોઈ પણ બ્રા-
 હણ નહીં—રેંટીયો. (૩) એક કોટડીમાં બત્રીશ બાવા—
 દાંત. (૪) સમજે નહીં ને ધર સાચવે—તાણું. (૫)
 પ્રાણ નહીં પણ પળ પળ ગણે—ઘડિયાળ. (૬) જરા
 સરખી ચીજ તેથી આપું ગામ જમે—દેવતા. (૭) આ-
 વડીક રાંડ રાજની પાઘડી ઉતરાવે—જી. (૮) એક જના-
 વર ઈતુ કે પ્રછડે પાણી પીતું—દીવેટ. (૯) રાજની રાણી
 બારીએ બેસીને કાયલા ચાવે—જાંખુ. (૧૦) ગામ બધું
 નાસી ગયું ને ભાભાજી રહી ગયા—ચુલો. (૧૧) ધો-
 જી ગાય, તેને નહાય, રાત પડે ત્યારે હતુમાન થાય—દીવેટ.
 (૧૨) વન વગડામાં રાતી બારી, છોકરાં પરણે ને મા કું-
 વારી—મીંડળ. (૧૩) ધોળું ખેતર ને કાળું ખી; ઓરતો
 જાય ને બડબડતો જાય—કાગળ લખવો તે. (૧૪) જાય
 મુંચ ગુંચળું, સાપ પણ નહીં, લાકડીએ હાંકીએ, ઢોર પણ
 નહીં, આપે જૂદીજૂદી જાતનાં ફળ, ઝાડ પણ નહીં અને
 ચક્રર ચક્રર ફરે, ચકડોળ પણ નહીં—કુંભારનો ચાક. (૧૫)
 નારી છું હું સુંદરી, ત્રણ અક્ષરનું નામ, થાક નિવારણ કા-
 રણે, બેસે સૌ મુજ ઠામ; ખડી રહું પાચે ચાર, નવ થાકું
 હું તોય, સુખ પ્રમાણું સર્વને, આરામ હુંથીજ હોય; કોઈ
 વાર સુદાં હાથ, કોઈ વાર રહું હું ફૂડી, કવિનન કહે સસ
 માનજો, એ વાત નથી જૂઠી—ખુરશી. (૧૬) છાપરે

છાપરે મગ વેરાય—વરસાદ. (૧૭) લાકડાનો ફૂકડો, લો-
હાની ચાંચ, દિવસ બધો તગડે ત્યારે ઈંડાં મૂકે પાંચ—રે-
ટીઓ. (૧૮) અમદાવાદી માણું ને બેય કોર સાણું—ખ-
લોચું. (૧૯) ઘોળા ફૂવામાં ઘોળો પાણી—નાળિયેર.
(૨૦) દહાડી ઉડીને ડોશી દરમાં હાથ ધાલે—કાપડું. (૨૧)
એક ભાઈ ઉતરે ને એક ભાઈ ચડે—રોટલો.—(૨૨) ઢીંચ-
ણુ જેટલી ગાય અને જે નીરે તે ખાય—ઘંટી. (૨૩) છી-
છરી તળાવડી, બાંધી પાળ, સોળ સોળ રાણીઓ પાણી ભરે,
નર ઝુઝે ને નારી ભરે—ચોપાટ. (૨૪) મારો બકરો આલો
ખાય, પાલો ખાય, પણ પાણી પીએતો ટપ મરી જાય—
દેવતા. (૨૫) અંધારી ઓરડીમાં ઊંટ ગાંગરે—ઘંટી. (૨૬)
કાળા ફૂવામાં કળશિયો પાણી—હોકો. (૨૭) કાકારે મેં
કૌતક દીકું, સૂકે લાકડે બેકું તું, ચાંચ છે પણ ચરે નહીં,
એ કૌતકકું મરે નહીં—દાતરકું. (૨૮) કાળી સોટી, તેલે
છાંટી, વળે વળે પણ ભાંગે નહીં—ચોટલો. (૨૯) ઘોળકાની
ઘોતલી ને બેયકોર દસી—કાંસડી. (૩૦) હાથીના પગે
તાળાં દધ આપો? હાથી ધમધમ ચાલે, પતાળ પાણી કાઢે,
પતાળ પાણી કાળાં, હાથીને પગે તાળાં. (૩૧) લંકાનો લોટ
લાવી આપો? રાતાં બગલાં રણે ચડ્યાં, પાણી દેખી પાછાં
ફર્યા, એક બગલાનો ભાંગ્યો હોઠ, લાબ્યારે લંકાનો લોટ.
(૨૨) હાથીને પગે કુંડું લાવી આપો? બાવાજીનો
બેટડો, રમઝમ ચાલે, પતાળ પાણી ઊડું, હાથીને પગે કુંડું.

મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળ વિધા.

એમાં ગૂજરાતનો ઇતિહાસ પૂરેપૂરો, ગૂજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ, વ્યાકરણ, કોષ્ટક, તેમજ કુંચીઓ વગેરે ઘણી બાબત આપવામાં આવી છે. દર પ્રતના સાડાત્રણ આનાપણ સામટી રાખનારને સસ્તે ભાવે. શેની હોય તો પૂછજો.

ભરતખંડની ભૂગોળ વિધા.

એમાં ગૂજરાતી પાંચમી ચોપડીના અર્થ, અનુલેખનના શબ્દ, વ્યાકરણ વગેરે ઘણી બાબતો આપવામાં આવી છે. દર પ્રતના ચાર આના. સામટી રાખનારને સસ્તે ભાવે. ખપ હોય તો ખરીદજો.

પૃથ્વીની ભૂગોળ વિધા.

દર પ્રતના ચાર આના, પણ સામટી રાખનારને રૂપિયાની અઠ પ્રત મુજબ.

મુસલમાની રાજ્યનો ઇતિહાસ.

ગૂજરાતી ચોથા ધોરણ માટે છે. એક રૂપિયાની આઠ પ્રત મુજબ.

એ સિવાય ભૂમિતિ પ્રકાશ, સંધિ પ્રકાશ, પિંચળનો સાર વગેરે ઘણી ભતની ચોપડી મળશે.

પુરુષોત્તમ-કાશીનાથ ગાંધી-જી. ૧૧ લોટ.

ઉપર લખેલી ચોપડીઓ રાજકોટમાં મુસલમાની બેચર એમલ પાસેથી પણ મળશે.

